

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

Filozofická fakulta

Katedra politologie a evropských studií

Miroslav Sýkora

**Rozšiřování Severoatlantické aliance z pohledu neorealismu a
neoliberálního institucionalismu: případ Černé Hory**

Bakalářská diplomová práce

Vedoucí bakalářské práce: Mgr. Hynek Melichar

OLOMOUC 2016

Prohlašuji, že jsem bakalářskou diplomovou práci na téma „Rozšiřování Severoatlantické aliance z pohledu neorealismu a neoliberalního institucionalismu: případ Černé Hory“ vypracoval samostatně, pod odborným dohledem vedoucího práce, na základě uvedené literatury.

V Olomouci dne 13. 12. 2016

.....

Podpis

Na tomto místě bych rád poděkoval Mgr. Hynkovi Melicharovi za odborné vedení této práce, cenné rady a podnětné připomínky.

OBSAH

ÚVOD.....	5
1. Koncept aliance	9
1.1. Koncept aliance a NATO ve 21. století.....	10
2. Neorealismus a aliance	12
2.1. Neorealismus a NATO od konce studené války po současnost	14
3. Neoliberální institucionalismus a aliance	16
3.1. Neoliberální institucionalismus a NATO od konce studené války po současnost ...	17
4. Proces rozšiřování NATO z pohledu neorealismu a neoliberálního institucionalismu...	20
5. Cesta k členství v NATO: kritéria a předvstupní partnerství	24
5.1. Washingtonská smlouva	24
5.2. Studie o rozšíření NATO	25
5.3. Předvstupní partnerství	27
6. NATO a Černá Hora.....	30
6.1. Veřejné mínění a případný vstup Černé Hory do NATO.....	33
6.2. Případ Černé Hory z pohledu neorealismu.....	36
6.2.1. Strategický význam Černé Hory pro NATO	37
6.2.2. Postoj a zájmy Ruska.....	38
6.3. Případ Černé Hory z pohledu neoliberálního institucionalismu.....	40
6.3.1. Funkční demokratický systém	40
6.3.2. Civilní řízení a demokratická kontrola armády	43
6.3.3. Pokrok směrem k tržnímu hospodářství	45
6.3.4. Vyřešené neshody se sousedními státy a závazek k řešení mezinárodních sporů mírovou cestou	47
6.3.5. Ochota a schopnost efektivně přispět ke společné obraně	49
ZÁVĚR.....	51
LITERATURA	55
SEZNAM ZKRATEK	67
ABSTRAKT	68
ABSTRACT	68

ÚVOD

Organizace Severoatlantické smlouvy neboli Severoatlantická aliance (NATO) působí na mezinárodní scéně již od roku 1949, kdy došlo k podepsání ustavující Washingtonské smlouvy, a představuje tak klasický příklad kolektivně obranné aliance, jejímž hlavním cílem je ochrana svých členů před vnějším nebezpečím. Zatímco v roce 1949 tvořilo tuto alianci pouze 12¹ nezávislých států, dnes se jedná už o 28. Vůbec k prvnímu rozšíření došlo v roce 1952, kdy bylo připojeno Řecko a Turecko. V roce 1955 pak přistoupilo Západní Německo² a v roce 1982 i Španělsko. Další vlnu rozšíření přinesl až konec studené války a s ním spojený rozpad Sovětského svazu. V roce 1999 do struktur aliance vstoupila Česká republika, Maďarsko a Polsko a v roce 2004 dále Bulharsko, Estonsko, Litva, Lotyšsko, Rumunsko, Slovensko a Slovinsko. K poslednímu rozšíření NATO pak došlo v roce 2009, kdy byla připojena Albánie a Chorvatsko. Přijetí nových členů umožnila především rozšiřovací politika NATO, která je dodnes aktivní a které se tato práce věnuje.

Již od roku 1949, NATO zastává vůči přijímání nových členských států takzvanou politiku otevřených dveří³. Aliance tak nabízí členství jakékoliv evropské zemi, která má potenciál dále rozvinout zásady Washingtonské smlouvy a přispět k bezpečnosti v euroatlantickém prostoru (nato.int: Enlargement). Avšak členství v NATO není jen otázkou vůle aspiranta vstoupit do jeho struktur. Jedná se o dlouhodobý proces plný reforem a kompromisů, na jehož konci může a nemusí být uděleno přizvání ke vstupu. A právě toto přizvání bylo nedávno uděleno Černé Hoře, státu, který se rozprostírá na území západního Balkánu a který získal plnou nezávislost na Srbsku teprve v roce 2006. Černá Hora je jedinou zemí, která má v dohledné době potenciál stát se 29. plnohodnotným členem, a přispět tak k bezpečnosti na území západního Balkánu, které bylo v devadesátých letech hlavním zájmem humanitárních misí NATO, kvůli tehdejšími etnickým konfliktům. Nicméně k plnohodnotnému členství je ještě nezbytný politický konsensus jak ze strany uchazeče, tak ze strany jednotlivých členských států NATO.

Hlavním cílem předkládané bakalářské diplomové práce je především analýza vztahů mezi Severoatlantickou aliancí a Černou Horou s využitím současných paradigmat mezinárodních vztahů. Neorealismus a neoliberální institucionalismus představují teoretické

---

¹ Belgie, Dánsko, Francie, Island, Itálie, Kanada, Lucembursko, Nizozemsko, Norsko, Portugalsko, USA a Velká Británie

² V roce 1990 došlo ke sjednocení Německa, tudíž se součástí aliance stalo i dřívější Východní Německo.

³ „open door policy“.

ukotvení této práce a napomáhají k obecnému pochopení aliančního chování vůči politice rozšiřování.

Práce si klade hlavní výzkumnou otázku: *Jaké důvody přiměly NATO k přizvání Černé Hory do jeho struktur? Bylo toto přizvání čistě technickým rozhodnutím, nebo šlo o strategický zájem NATO a jeho hlavního lídra? Má tedy přizvání charakter spíše neoliberálního institucionalismu nebo neorealismu?*

Pro neorealisty není důležité, zda stát splňuje či nespĺňuje alianční kritéria pro přijetí. Co je důležitější, to je především strategický význam potenciálního člena. Naopak pro neoliberální institucionalisty je vstup do aliance čistě technickým rozhodnutím, které je podmíněno určitými předvstupními kritérii (Zagorcheva 2012: 17). Někteří autoři prosazují myšlenku, že přizvání Černé Hory do struktur NATO je odpovědí na ruskou anexi Krymu z roku 2014, a jedná se tak o jakousi odvetu ze strany západu (Farkas 2015; Gramer 2015; Orlandić 2016: 102). Na druhou stranu například Peter Bátor, vedoucí politického úseku Stálé delegace Slovenské republiky při NATO, již v roce 2014 konstatoval, že by NATO mělo přizvat Černou Horu do struktur aliance kvůli jejímu všestrannému progresu (Bátor 2014: 14).

Práce si klade také vedlejší výzkumné otázky: *Jak se dnes staví obyvatelstvo Černé Hory ke vstupu do NATO a k jakým změnám došlo od roku 2006? Jaký postoj zaujalo Rusko k přizvání Černé Hory do struktur NATO?*

Černá Hora existovala před rokem 2006 v rámci soustátí Srbsko a Černá hora, které se vyznačovalo nadstandardními vztahy s Ruskem a celkově bylo více orientováno na východ. Tyto nadstandardní vztahy mají dodnes za následek ekonomickou a kulturní provázanost mezi Černou Horou a Ruskem, ačkoliv po získání nezávislosti se vláda Černé Hory snažila nasměrovat svou zahraniční politiku spíše na západ, a získat tak členství především v Evropské unii (EU) a NATO. Mezi Ruskem a Černou Horou dodnes existuje také náboženská provázanost, neboť většina obyvatel Černé Hory se hlásí k pravoslavné církvi (Tomovic 2016b).

Na zmíněné výzkumné otázky práce odpovídá prostřednictvím empiricko-analytického přístupu. Z metodologického hlediska se jedná o interpretativní případovou studii, která zkoumá rozšiřování NATO o Černou Horu na základě dvou paradigmat, a sice neorealismu a neoliberálního institucionalismu. Dle Johna S. Odella se disciplinovaná interpretativní studie snaží vysvětlit nový fenomén pomocí známé teorie (Odell 2001: 163).

Celá bakalářská práce je rozdělena do celkem šesti kapitol a několika podkapitol. První kapitola se věnuje konceptu aliance a snaží se jej definovat. V této části jsou prezentovány

základní definice a charakteristiky termínu aliance od vybraných představitelů realismu, neorealismu a neoliberálního institucionalismu. Kapitola dále uvádí hlavní funkce a formální atributy aliance. K této kapitole se váže i podkapitola, která prokazuje provázanost konceptu aliance se současnou činností NATO.

Druhá až třetí kapitola má především posloužit k vymezení neorealismu a neoliberálního institucionalismu. Druhá kapitola prezentuje neorealismus a jeho vztah k aliancím. V této kapitole dochází k interpretaci myšlenek hlavních představitelů tohoto proudu. Kapitola se dále zaměřuje na spolupráci, roli a chování státu v mezinárodním systému. K této kapitole přísluší i podkapitola, jež rozebírá náhled na propozice NATO od konce studené války po současnost z perspektivy neorealismu. Třetí kapitola představuje neoliberální institucionalismus a jeho vztah k aliancím. K této kapitole přísluší taktéž podkapitola, která rozebírá náhled na propozice NATO od konce studené války po současnost, avšak z perspektivy neoliberálního institucionalismu.

Čtvrtá kapitola se zabývá konkrétně rozšiřováním NATO z pohledu neorealismu, neoliberálního institucionalismu a staví na předešlých dvou kapitolách. Jsou zde prezentovány názory jednotlivých paradigmat, proč dochází k rozšiřování NATO a jaké benefity, popřípadě ztráty, s sebou členství v této alianci přináší. Pátá kapitola analyzuje dva dokumenty, jež obsahují podmínky pro členství. Na základě rozboru Washingtonské smlouvy a Studie o rozšíření NATO pak uvádí pět předvstupních kritérií. V neposlední řadě tato kapitola věnuje pozornost i předvstupním partnerstvím, které charakterizuje.

Celou práci pak uzavírá šestá kapitola, která se nejprve zabývá dialogem mezi NATO a Černou Horou, od 90. let po současnost, a charakterizuje zásadní milníky v těchto vztazích. Na tuto kapitolu navazují tři podkapitoly. První podkapitola se zabývá veřejným míněním a zohledňuje jeho změny od roku 2006 po současnost. Druhá podkapitola se věnuje případu Černé Hory z perspektivy neorealismu. Tato podkapitola obsahuje možné strategické příčiny přizvání Černé Hory do struktur NATO a postoj Ruska k tomuto přizvání. Třetí podkapitola se pak váže k případu Černé Hory z perspektivy neoliberálního institucionalismu. Tato podkapitola analyzuje plnění předvstupních podmínek NATO ze strany Černé Hory.

Co se týče pramenů a literatury, existuje poměrně velké množství ať už odborných článků, internetových zdrojů, popřípadě knižních publikací, které se zabývají současnými paradigmaty mezinárodních vztahů či definováním termínu aliance. Pro definici tohoto termínu jsou využity především monografie renomovaných autorů, jako například kniha *The Origins of Alliances*, kterou napsal neorealista Stephen Walt. Charakter neorealismu podrobně popisuje jeho hlavní představitel Kenneth Waltz ve svém díle *Theory of*

International Politics. Neoliberální institucionalismus je pak podrobněji popsán v díle jeho hlavního představitele, amerického politologa Roberta Keohana, s názvem *After Hegemony: Cooperation and Discord in the World Political Economy*.

Současné propozice NATO z pohledu paradigmat jsou charakterizovány v knižní publikaci od Marka Webbera, Jamese Sperlinga a Martina A. Smithe s názvem *NATO's post-Cold War trajectory: decline or regeneration*. Politoložka Dessie Zagorcheva, působící na Univerzitě ve Virginii, poskytuje náhled současných paradigmat na rozšiřovací proces NATO ve svém článku *Enlargement and Security in the Balkans*.

Pro charakteristiku základních kritérií potřebných pro členství v NATO slouží dva prameny, a to: Washingtonská smlouva a Studie o rozšíření NATO z roku 1995. Nicméně konkrétními kritérii pro vstup se zabývá i Eunika Katarzyna Frydrych ve svém článku *The Debate on NATO Expansion* nebo také Anton Bebler v kapitole, jež je součástí sborníku *The Challenge of NATO Enlargement*.

Případem Černé Hory se nezabývá tak nepřehledné množství literatury, jako samotnými paradigmaty. Deskripci dialogu mezi NATO a Černou Horou poskytuje odborný článek, který publikoval Saša Knežević s názvem *Montenegro and NATO-Challenges and Perspectives*. Tento článek popisuje hlavní milníky černohorského dialogu s NATO. Tyto milníky sumarizuje také Gordana Djurović ve svém článku *Montenegro's Strategic Priorities on the Path of Euro-Atlantic Integration*.

Pro charakteristiku proměn ve veřejném mínění slouží především data, která shromáždila nezisková organizace CEDEM a následně publikovala v dokumentu *Political Public Opinion of Montenegro*. Strategické důvody přizvání Černé Hory do struktur NATO a postoj Ruska k tomuto přizvání sumarizuje článek Srđana Orlandiće s názvem *The Euro-Atlantic Integration in the Whirlpool of Geopolitics: the Case of Montenegro*. K následné analýze plnění předvstupních kritérií ze strany Černé Hory slouží článek *Partnership for a Secure Future: Montenegrin Road to NATO from 2006 to 2015*, který napsal Vladimir Đorđević, Boro Vučinić a Vladimir Vučković. Tento článek představuje reformy, které byly provedeny v souvislosti s obranným sektorem, a zabývá se civilním řízením armádních jednotek Černé Hoře. K následné analýze plnění předvstupních kritérií jsou dále využity prameny v podobě reportů, které vydala například Evropská komise, agentura Freedom House, samotné NATO, Transparency International nebo agentura Bertelsmann Stiftung.

1. Koncept aliance

Na definici termínu aliance neexistuje mezi teoretiky mezinárodních vztahů shoda, a proto dnes můžeme dohledat její nejrůznější podoby, které mají alespoň společné základní znaky (Smith, Sperling, Webber 2012: 22). Už řecký politik a historik Thúkydídés se ve svém díle *Dějiny Peloponéské války* zabýval aliancemi, které podle něj představují odkaz na vnější hrozby jiného státu nebo skupiny států (Thúkydídés 1977). Podle Hanse Morgenthaua, představitele klasického realismu, který je autorem díla *Politics Among Nations*, jsou aliance nástrojem k vyvažování moci v multipolárním světě (Morgenthau, Thompson 1985: 201). Jinými slovy lze tedy říci, že aliance je souborem států, spolupracujících na společném cíli, s největší pravděpodobností proti společnému nepříteli (Smith, Sperling, Webber 2012: 22).

Neorealista Stephen Walt, proslulý svým konceptem „vyvažování hrozeb“, přispěl také vlastní definicí. Za aliance považuje „*ať už formální či neformální vztah, který zahrnuje bezpečnostní spolupráci mezi dvěma nebo více suverénními státy*“ (Walt 1987: 12). Dalším neorealistou, jenž se aliancemi zabýval, byl Glenn Snyder. Ten svou definici rozpracoval detailněji. Dle Glenna Snydera jsou aliance „*formálním spojenectvím států, vytvořeným za účelem použití (nebo nepoužití) vojenské síly. Aliance jsou vytvářeny z bezpečnostních důvodů nebo kvůli nárůstu moci nepřátelských států, ať už tyto státy jsou nebo nejsou jednoznačně identifikovány.*“ Glenn Snyder aliance považuje za takzvané „bezpečnostní partnerství“ (Snyder 1990: 104–105).

Také neoliberální institucionalisté poskytují svou vlastní definici, kterou vytvořil Robert Keohane společně s Celeste Wallanderovou, i když aliancím nevěnovali až tak velkou pozornost, neboť je považují jen za konkrétní příklad mezinárodních institucí. Dle neoliberálů jsou aliance, „*institucionalizované bezpečnostní koalice, jejichž cílem je sdružování schopností a koordinace strategií, potřebných k vypořádání se s vnímanou hrozbou*“ (Keohane, Wallander 1999: 22).

Aliance jsou integrální součástí mezinárodní politiky. George Liska dokonce tvrdí, že „*není možné nahlížet na mezinárodní vztahy bez odkazu na aliance*“ (Liska 1962: 3). Hlavní alianční funkcí je zajištění spolupráce, zvýšení moci a prosazování zájmů jednotlivých států, kterých by nebylo možné dosáhnout samostatně. Další významnou funkcí je snaha o zajištění transparentního chování aliančního partnera. Směr chování států je určen jejich národními zájmy, které se mění v závislosti na domácí i mezinárodní politice a především přínosu užítku. Vstupem do aliance se od státu očekává jakýsi vzorec chování, i když ne stoprocentní, který vyplývá z aliančních závazků (Povolný 1995: 81).

Aliance taktéž vykazují formální charakter. Jejich existence je založená na smlouvě, která obvykle stanovuje rozsah spolupráce mezi členy, povinnosti a závazky z ní plynoucí. Dále jejich vojenský důraz inklinuje k tomu, že mají omezené cíle a jejich orientace je směřována spíše externě, efektivně neřeší tenze uvnitř aliance. Fungují na mezivládním principu spolupráce, což znamená, že ovlivňují činnost členských států velmi omezeně (Smith, Sperling, Webber 2012: 23).

Petr Drulák, ve svém článku *Proč vznikají aliance?*, zformuloval tři základní podmínky, které musí stát splňovat, pokud se chce stát plnohodnotným členem aliance. „Mocenská entita“, jak je Petrem Drulákem nazýván stát, musí splňovat: „kritérium stranické výhodnosti“ (1), „kritérium negace“ (2) a „kritérium provokace“ (3). První kritérium předpokládá, že stát, který se chce stát členem aliance, musí být pozitivním přírůstkem bezpečnosti, *„popřípadě protiváha musí převyšovat nárůst rizika spojený s poskytováním vlastní bezpečnosti druhé straně nebo náklady protiváhy, přičemž ostatní podmínky zůstávají nezměněny“*. Z druhého kritéria vyplývá, že stát, který chce do aliance vstoupit, musí představovat nízké riziko negace a neplnění závazků vůči tomuto subjektu. Poslední kritérium upozorňuje na to, že uzavřením aliančního partnerství nesmí dojít k nárůstu nebezpečí, jemuž má aliance čelit (Drulák 1996: 89).

1.1. Koncept aliance a NATO ve 21. století

I přes nejrůznější polemiky lze tvrdit, že NATO vykazuje alianční chování. John Duffield, odborník na mezinárodní vztahy z Univerzity ve Virgínii, dokonce označil NATO za nejlepší možný alianční úkaz, neboť jeho vznik je spjat s vnější hrozbou, sovětskou agresí (Smith, Sperling, Webber 2012: 22). Dodnes se jedná o multilaterální alianci, která splňuje veškeré formální atributy a je založená na původní Washingtonské smlouvě (Divize veřejné diplomacie NATO 2012: 5).

Nicméně rozpad bipolárního světa znamenal konec boje proti původnímu nebezpečí a nutil alianci k transformaci a zaobírání se novými výzvami. Ty přišly v podobě humanitárních intervencí na území západního Balkánu, kvůli tehdejší válce v Jugoslávii a s ní spojenými etnickými problémy. K celkově prvnímu vojenskému zásahu NATO pak došlo roku 1995 v Bosně a Hercegovině. Avšak nejen humanitární intervence, ale i rozšiřovací proces aliance zaujal podstatnou úlohu v transformačním vývoji NATO. Pád železné opony totiž umožnil vstup státům střední a východní Evropy, které se dříve nemohly zapojit do aliance, kvůli sovětské nadvládě a její ideologii. V roce 1999 tak došlo vůbec k prvnímu rozšíření NATO od konce studené války (Hallams 2009: 38–40).

Počátek 21. století představoval nečekané změny ve vývoji NATO. Teroristické útoky na Světové obchodní centrum v New Yorku a budovy Pentagonu ve Washingtonu z 11. 9. 2001, donutily alianci k prvnímu uplatnění článku 5 Washingtonské smlouvy o kolektivní obraně. V reakci na uplatnění tohoto článku došlo k zapojení některých členských států NATO do invaze v Afghánistánu, kterou započaly poškozené Spojené státy americké (USA) proti hnutí Talibán, jenž poskytovalo zázemí teroristům z hnutí Al-Káida (Gordon 2001/02: 94). V návaznosti na tyto záležitosti došlo k přehodnocení veškerých aktivit aliance a identifikaci nového nepřítele (Gordon 2001/02: 89).

Nicméně terorismus není jedinou hrozbou, proti které současná aliance bojuje. Strategická koncepce NATO z roku 2010 reflektuje další nekonvenční bezpečnostní hrozby, mezi něž se řadí: šíření zbraní hromadného ničení, pašování střelných zbraní a narkotik, kybernetické útoky atd. Nelze opomenout ani konvenční hrozby kvůli modernitě vojenského vybavení, například v podobě balistických raket, čímž může být ohrožen euroatlantický prostor (Divize veřejné diplomacie NATO 2012: 13–14). Avšak těmto hrozbám nemůže NATO čelit samostatně, a tak se snaží budovat partnerství s dalšími mezinárodními institucemi a nečlenskými státy, především s Organizací spojených národů (OSN), Organizací pro bezpečnost a spolupráci v Evropě (OBSE) a EU (Divize veřejné diplomacie NATO 2012: 17). Co se týče Ruska, tak v roce 2002 byla zřízena Rada NATO-Rusko, která má sloužit k formálnímu dialogu. Nicméně po anexi Krymu v roce 2014, aliance přerušila formální spojení s touto zemí, které trvalo až do dubna 2016 (Světnička 2016).

Strategická koncepce z roku 2010 se dále snaží řešit takzvanou „krizi identity“, neboť od rozpadu bipolárního světa je nelehké jasně definovat vnější hrozbu a společný cíl NATO. Dle Jana Jireše, odborníka na transatlantické vztahy působícího na CEVRO Institutu v Praze, se autorům nové Strategie podařilo tento problém eliminovat (Jireš 2010). Nutno podotknout, že tento poznatek Jan Jireš prezentoval již v roce 2010, a to pouze na základě analýzy dokumentu Strategické koncepce NATO. Od té doby došlo k mnoha změnám v mezinárodním prostředí, které společnou identitu oslabilo, neboť každý členský stát vnímá poslání NATO v jiném kontextu.

2. Neorealismus a aliance

Neorealismus je známý též pod dvouslovným pojmem strukturální realismus. Za duchovního otce tohoto proudu je považován americký politolog Kenneth Waltz, který v roce 1979 publikoval dílo s názvem *Theory of International Politics*, ve kterém představuje svou modernizaci klasického realismu. Neorealismus, ve srovnání s klasickým realismem, klade důraz na strukturální proměnné. Primárním cílem států je přežití, moc je pro neorealisty pouze prostředkem k jejich dosažení (Beneš 2009: 32–33).

Neorealisté předpokládají, že mezinárodní systém je anarchický. Je to stav, který plodí nedůvěru, soutěživost a vede ke konfliktům. Nejedná se však o chaos, ale o neexistenci centrálního či globálního orgánu, který by měl autoritu ukládat vynutitelné závazky, a zajistit tak bezpečnost mezi jednotlivými státy. Z tohoto důvodu jsou státy nejmocnější autoritou, ve struktuře mezinárodního systému hrají ústřední roli a jsou racionálně a cíleně-orientovanými aktéry. I když státy vykazují podobné funkce, zásadně se liší v síle a chování na mezinárodní scéně. Relativní distribuce moci je pro neorealisty nejdůležitější nezávisle proměnná, která pomáhá pochopit otázky války a míru, alianční politiky, vyvažování moci a dalších záležitostí (Waltz 1979: 96).

Tato distribuce moci ovlivňuje chování států v mezinárodním prostředí a nutí je k obezřetnosti, neboť právě počet velmocí má zásadní dopad na strukturu mezinárodního systému (Donnelly 2005: 36). Velmoci mají tendenci vyvažovat se navzájem, což nabádá neorealisty k zájmu o polaritu mezinárodního systému a k rozlišení jejich tří typů. Stav, ve kterém dominuje jen jedna velmoc, nazývají „unipolaritou“, dominanci dvou velmocí „bipolaritou“. Pokud v mezinárodním prostředí dominuje tři a více velmocí, jedná se o takzvanou „multipolaritu“. Tato polarita má zásadní dopad na koaliční chování států a především existenci aliancí (Donnelly 2005: 38–39).

Představitelé neorealismu se dělí do dvou skupin. Ačkoliv sdílejí stejná východiska ohledně struktury mezinárodního systému, docházejí k diametrálně odlišným závěrům. Již zmíněný Kenneth Waltz se řadí k takzvaným defenzivním realistům. Protichůdnou linii představují takzvaní ofenzivní realisté, k nimž se řadí například John Mearsheimer, autor díla *The Tragedy of Great Power Politics*. Podle defenzivních realistů, státy maximalizují svou bezpečnost a brání hegemónovi ve vzestupu (Mearsheimer 2013: 78). Naopak dle ofenzivních realistů se státy snaží agresivně maximalizovat svou moc, a tím si zajistit přežití. Ofenzivní realisté pojmají přežití státu jako soutěž o hegemónii. John Mearsheimer tvrdí,

že k maximalizaci moci státy nutí anarchický systém a nepředvídatelné chování ostatních aktérů (Mearsheimer 1994/95: 11).

Mezinárodní spolupráci je na základě uvedených poznatků těžké očekávat, neboť státy musí především spoléhat sami na sebe⁴, vlastní autonomii a bezpečnost, avšak vyloučit ji úplně nelze. Vznik aliancí nebo jakýchkoliv mezinárodních institucí, které vykazují znaky spolupráce, je závislý na národních strategiích jednotlivých států (Smith, Sperling, Webber 2012: 33). Defenzivní realisté využívají aliance k vyvažování moci, zatímco pro ofenzivní realisty jsou aliance prostředkem pro dosažení cílů velmocí, kterých nejsou schopny dosáhnout samostatně (Beneš 2009: 33–34).

Neorealisté tvrdí, že nejstabilnějším prostředím pro existenci aliancí je bipolarita, protože struktura systému poskytuje malý podnět k dezerci a zradě. Naopak u multipolarity téměř vždy existuje určitý stupeň obavy ohledně toho, kdo je přítel a kdo ne. Státy mají daleko větší tendenci k dezerci, která vede k oslabení aliance. Pokud se však v mezinárodním prostředí nevyskytuje žádné nebezpečí, aliance ve většině případů kolabují a dochází tak k jejich rozpadu. Stav unipolarity s sebou přináší určitá úskalí. Státy se obávají odloučení od velmoci, či uvíznutí mimo její zájem. Přítomnost jednoho hegemonu v mezinárodním prostředí vede státy ke dvěma možným akcím. Jedná se o „balancing“, takzvané vyvažování hegemonu nebo o „bandwagoning“, připojení se na jeho stranu (Smith, Sperling, Webber 2012: 34).

Balancing (vyvažování):

„Je vysvětlován jako vyvažování vlivu velmoci, která dominuje mezinárodnímu bezpečnostnímu uspořádání“ (Eichler 2009: 26). V klasické formulaci Kennetha Waltze, státy mohou vyvažovat buď na základě vnitřního úsilí, nebo spoluprací s jinými státy. V obou případech je cílem posílit něčí schopnost, ať už „tvrdou“ či „měkkou“ formou⁵, a bránit tak své zájmy v nejistém systému anarchie (Smith, Sperling, Webber 2012: 34). Při tvrdé formě postupu je nutné, aby státy mobilizovaly své zdroje, což může být velmi nákladné. V neposlední řadě je tvrdá forma balancování velmi nebezpečná, protože může hegemonu dráždit k represivnímu zásahu, či dokonce k preventivní válce, která může mít fatální následky na opoziční stát, či koalici států. Daleko přijatelnější je takzvaná lehká forma balancování, při které státy používají jen „lehkou sílu“⁶ a nedochází tak k vojenskému zásahu (Eichler 2009: 26).

---

⁴ „self-help system“

⁵ „hard form“ či „soft form“

⁶ „soft power“

Zatímco Kenneth Waltz pojednává o konceptu „vyvažování moci“⁷, Steven Walt jej nahrazuje sofistikovanějším konceptem „vyvažování hrozeb“⁸. Ve svém díle *The Origins of Alliances* předkládá ucelenou teorii aliančního chování a označuje Waltzův koncept za chybný. Tvrdí, že teorie „vyvažování moci“ nedokáže vysvětlit alianční chování států, například v období studené války. Steven Walt upozorňuje na to, že distribuce moci není jediná vysvětlující proměnná a doplňuje ji o další tři. Jako vysvětlující proměnné Steven Walt označuje: vzdálenost mezi státy, vnímání hrozeb, ofenzivnost vojenských kapacit a již zmíněnou distribuci moci. Dohromady tak tvoří koncept zvaný „vyvažování hrozeb“. Steven Walt dále upozorňuje na roli ideologie v aliančním chování států, kterou staví k sekundárním faktorům (Beneš 2009: 34–35).

Bandwagoning:

„Stát se po zralé úvaze připojí k hegemónovi a slibuje si od toho, že posílí svůj vliv a získá nové zdroje.“ Bandwagoning je někdy označován jako strategie přežití. Je to jakási preempce před nebezpečím nucené podřízenosti. Těší se velké oblíbenosti hlavně u revizionistických států, které chtějí tímto způsobem měnit mezinárodní uspořádání. Dále je tato strategie oblíbená u malých států, méně významných a slabších, pro upevnění jejich postavení vůči konkurentům, či sousedním státům (Eichler 2009: 26). Malé státy z něj profitují a získávají jakousi ochranu, která jim zaručí bezpečí před silnějšími státy v budoucnosti (Smith, Sperling, Webber 2012: 34–35).

2.1. Neorealismus a NATO od konce studené války po současnost

Po konci studené války byl neorealismus jednou z teorií, která nabízela jasnou předpověď ohledně budoucího fungování NATO. Po rozpadu bipolárního světa většina neorealistů označila mezinárodní systém za unipolární, zmizel strach ze sovětské agrese, zmizel jediný protivník USA. Neorealisté začali předpovídat, že dominantní postavení aliance bude chřadnout, poukazovali také na možnost jejího rozpuštění kvůli neochotě členských států platit vysoké poplatky spojené s její existencí (Hellmann, Wolf 1993: 17–18). Na druhou stranu argumentovali tím, že NATO možná formálně přetrvá, ale přestane plnit alianční funkci kvůli absenci důstojného protivníka. Kenneth Waltz v roce 1993 napsal: *„Dny NATO nejsou sečteny, ale roky ano“* (Hallams 2009: 38–39).

---

⁷ „balance of power“

⁸ „balance of threat“

Někteří neorealisté šli ještě o krok dále a poukazovali na USA a jejich možnou snahu o nastolení mezinárodního pořádku v zájmu jejich preferencí a hodnot, prostřednictvím NATO. Předpovídali, že tyto snahy povedou ke konfliktům uvnitř aliance, neboť některé státy nebudou ochotny sdílet strategii USA. Dále argumentovali, že není možné, aby USA diktovaly ostatním státům, co mají dělat, protože koncept balancování přece nedovolí jejich hegemonii. Kenneth Waltz upozorňoval na změnu dispozic v mezinárodním systému, zdůrazňoval, že NATO nelze považovat za stejnou entitu jako během studené války, neboť zmizel starý účel jeho existence (Rauchaus 2001: 11–12).

Dnes už je jasné, že předpovědi neorealismu ohledně budoucnosti aliance byly z větší části chybné nebo alespoň unáhlené. Ve svém článku *NATO Expansion: A Realist's View* se Kenneth Waltz snaží hledat příčiny, proč nedošlo k naplnění neorealistických závěrů. Tvrdí, že NATO je vysoce institucionalizovanou aliancí, která se zabývá důležitými záležitostmi a nesoustředí se pouze na specifické nebezpečí. Avšak vysoká institucionalizace není klíčovou příčinou jejího přežití. Severoatlantická aliance spíše přežila díky ochotě USA a jeho agendě, která je dodnes založená na spolupráci s Evropou. Jak Waltz uvádí, NATO nebylo ze začátku jeho fungování typickou vojenskou aliancí, šlo spíše o dohodu, která poskytovala bezpečnostní záruky Evropě ze strany USA. Dnes je to spíše aliance, která rozvíjí vztahy mezi USA a Evropou v různých oblastech zájmu (Waltz 2000: 28–29). Charles Glaser, ve svém příspěvku *Structural Realism in a More Complex World* uvádí: „*Jestliže má aliance schopnost nabídnout státům prostředky pro dosažení jejich cílů, pak by neorealismus měl předpovědět, že státy budou pokračovat v jejím rozvoji a využívání*“ (Glaser 2003: 409).

Mark Webber společně s Jamesem Sperlingem a Martinem Smithem představují, na základě neorealistických hodnot ve své knize *NATO's post-Cold War trajectory: decline or regeneration*, dva druhy současných propozicí Severoatlantické aliance. První propozicí je vzorec sblížení, vyrovnanosti. Jedná se o posun v relativní síle jednotlivých států, který vede ke změně zájmů národní vypočítavosti, k vyrovnanosti, možná i ke změně polarity mezinárodního systému. Druhou propozicí jsou členské státy a jejich vedení. Aliance je závislá na výdajích a podpoře USA. Dokud bude aliance pro USA výhodná, USA bude pokračovat v její podpoře. Pokud však nastane situace, kdy nevýhody začnou převyšovat výhody, USA budou méně ochotné do této aliance investovat, což může vést k jejímu rozpuštění. Členství ostatních států je také závislé na dílčích zájmech a statusu USA. Nicméně ostatní členské státy setrvávají v NATO tak dlouho, dokud jim členství bude přinášet benefity a vedoucí roli ve světové politice budou představovat USA (Smith, Sperling, Webber 2012: 36–37).

3. Neoliberální institucionalismus a aliance

Americký politolog Robert Keohane působí jako přední teoretik mezinárodních vztahů již od 70. let 20. století. Stejně jako K. Waltz u neorealismu, R. Keohane je považován za duchovního otce neoliberálního institucionalismu. Prostřednictvím tohoto proudu se pokusil o vytvoření takzvané „syntézy realismu a liberalismu“. Základním pramenem neoliberálního institucionalismu je Keohanovo dílo s názvem *After Hegemony* z roku 1984 (Sterling-Folker 2013: 116). Zatímco tato práce pojednává o již zmíněné syntéze, jeho díla z 90. let už nejsou tomuto konceptu příliš nakloněná a staví neoliberální institucionalismus do pozice individuální teorie. R. Keohane upozorňuje na dvě transformace mezinárodních vztahů. Zabývá se transformací povahy zájmů států, jako hlavního aktéra mezinárodních vztahů, a změnou povahy mezinárodního prostředí (Karlás 2004: 9). Přebírá i myšlenku z liberalismu, kdy tvrdí, „že v mezinárodních vztazích může v dlouhodobé perspektivě převažovat spolupráce“ (Karlás 2004: 10).

Jak již bylo zmíněno, za hlavního aktéra mezinárodních vztahů je dle neoliberálního institucionalismu považován stát, který plní roli autonomního, racionálního a unitárního aktéra. Dle R. Keohana jsou zájmy států založeny na dvou předpokladech, a to racionalitě a egoismu. Předpoklad racionality vede státy k hledání takové alternativy jednání, která přináší maximalizaci užitku. Předpoklad egoismu znamená, že stát se zabývá pouze tím, jaký užitek mu jednání přinese a jak ovlivní jeho vlastní blahobyť, nebere v potaz ostatní státy (Keohane 1984: 26). Neoliberálové se zaměřují především na ekonomickou prosperitu, zatímco neorealisté na bezpečnost a přežití státu (Drulák 2003: 140).

Stejně jako neorealismus i neoliberální institucionalismus předpokládá, že mezinárodní systém je anarchický (Drulák 2003: 139). Avšak Keohane nepovažuje pouze distribuci moci za klíčovou nezávisle proměnou, ale rovněž vzájemnou závislost, neboli „interdependenci“, a mezinárodní instituce⁹. V důsledku interdependence mohou vznikat společné státní zájmy, které však nevedou podle Keohana nutně ke spolupráci. Tu mohou zajistit pouze mezinárodní instituce. Neoliberalismus přisuzuje velkou roli mezinárodněpolitickému procesu, zatímco neorealismus strukturu. Nicméně, sám Keohane distribuci moci nestaví do pozadí. Připouští, že spolupráce a vznik institucí může být iniciován právě velmocí (Karlás 2004:11).

---

⁹ Neoliberálové nespátřují rozdíl mezi mezinárodní institucí a aliancí, považují je za stejnou entitu (Keohane, Wallander 1999: 22).

Neoliberálové dále upozorňují na obtížnost spolupráce v mezinárodním anarchickém prostředí. Situaci připodobňuje k modelu takzvanému „dilematu vězňů¹⁰“. Tvrdí, že ačkoliv mají státy podobné zájmy, ke spolupráci dochází velmi zřídka, protože se stát obává, že dojde k nedodržení předem dohodnutých podmínek ze strany ostatních států, a tak bude zmařen stanovený cíl. Avšak k překonání vězňova dilematu může dojít dlouhodobou nebo opakovanou spoluprací a vzájemným pozorováním (Sterling-Folker 2013: 119–120).

Dle neoliberálního institucionalismu, mezinárodní instituce plní tři základní funkce. První funkcí je vytváření takzvaných „standardů jednání“. Mezinárodní instituce sice nemají centralizovanou autoritu na systémové úrovni, a nemohou tak zaručit vynutitelnost dohod, nicméně mohou definovat určité vzorce chování států. Jinými slovy, vstupem do mezinárodní instituce se od státu očekává transparentní chování, které vyplývá ze závazků daného společenství (Keohane 1984: 88–89). Na vzorce chování navazuje i druhá základní funkce, která se týká „snižování nejistoty a poskytování informací“. Prostřednictvím mezinárodních institucí stát získává informace o strategiích dalších států, které jsou součástí daného společenství. Tyto dvě funkce odstraňují nejistotu mezi státy, která je označována za hlavní překážku mezinárodní spolupráce. Třetí a poslední funkcí je „snižování transakčních nákladů“. Tato funkce znamená, že existující spolupráce v jedné oblasti může přerůst i do jiných příbuzných oblastí, což je mnohem jednodušší než vytváření nových institucí (Karlás 2004: 12).

3.1. Neoliberální institucionalismus a NATO od konce studené války po současnost

Neoliberální institucionalismus byl, na rozdíl od neorealismu, ohledně další budoucnosti NATO pozitivnější. Konec studené války nepředstavoval pro neoliberály nutnost jeho rozpuštění, neboť dle slov R. Keohana by „*instituce měla plnit svou funkci tak dlouho, dokud její členové budou mít motivaci k jejímu udržení*“ (Keohane 1989: 5–6). Instituce jsou brány jako efektivní instrument pro realizaci zájmů členských států a k jejich rozpadu dochází pouze tehdy, pokud jejím členům nepřináší užitek a nejsou účinné v řešení problémů (Hellmann, Wolf 1993: 14). Neoliberální institucionalisté dále podotýkají, že mají větší zájem na udržení institucí než neorealisté. Upozorňují na to, že instituce je mnohem těžší vytvořit než udržet, kvůli překonání vězňova dilematu. A jak říká sám R. Keohane, i

---

¹⁰ „prisoner's dilemma“

přes jejich nedokonalosti a chyby je lepší se podrobit jejich pravidlům, než aby došlo k jejich zhroucení (Keohane 1984: 100).

Avšak Keohane se na počátku 90. let vyhýbal stanovení konkrétních předpovědí dalšího vývoje NATO. Nebylo totiž jasné, zda USA a Evropa budou mít zájem na udržení aliance. Objevovaly se spekulace o možném zavedení čistě evropského obranného společenství, neboť USA poukazovaly na vysoké výdaje spojené s existencí NATO (Keohane 1993: 300). Tyto Keohanovy obavy lze identifikovat, jako podobné závěrům neorealismu.

Nicméně je nutno brát v potaz to, že sám neoliberální institucionalismus, po konci studené války, inklinoval k předpokladu přežití aliance. Neoliberálové tvrdili, že zachováním aliance dojde k její transformaci a setkání se s novými bezpečnostními výzvami. Dále konstatovali, že namísto následování Varšavského paktu, který byl rozpuštěn, NATO může být prostředkem, který přinese stabilitu a zlepšení bezpečnosti v Evropě. Rozšiřování NATO může pomoci státům bývalého Sovětského svazu v jejich politických a ekonomických reformách (Rauchhaus 2001: 13–15).

Dnes už je zřejmé, že predikce neoliberalismu byly z větší části pravdivé. Přežití aliance odůvodňuje Günther Hellman a Reinhard Wolf¹¹ čtyřmi důvody. Prvním z nich je, jak sám neorealista K. Waltz přiznal, vysoká institucionalizace NATO. Především pracovníci NATO, ať už v Bruselu nebo Monsu¹², měli velký zájem na udržení aliance a odhodlaně poukazovali na její trvalý význam. Druhým důvodem je úspěšnost NATO. Neoliberálové podotýkají, že úspěch je právě ten prvek, který posiluje instituce a to především v době změn a nejistot. Období po rozpadu Sovětského svazu jistě lze klasifikovat jako takové období, bylo by tedy hloupostí, kdyby došlo k pádu aliance. Třetím důvodem je transatlantické partnerství. NATO se stalo klíčovým institucionálním rámcem transatlantických vztahů. Po konci studené války už nešlo jen o vojenskou alianci, ale také o politický nástroj, který mohl ovlivnit historický proces. Posledním důvodem je rostoucí vzájemná závislost jednotlivých členů na otázkách, které nezahrnuje agenda NATO. Rozpuštěním aliance by mohlo dojít k narušení vazeb a nadstandardních vztahů mezi jednotlivými státy (Hellmann, Wolf 1993: 20–21).

Dle neoliberalismu je NATO institucí, která reflektuje změnu mezinárodního uspořádání a je schopna se na ni adaptovat. Celeste Wallenderová dodává, že schopnosti aliancí jsou rozděleny do dvou aktiv. Jedná se o „specifická aktiva“ a „obecná aktiva“.

---

¹¹ němečtí profesori politologie

¹² V belgickém městě Mons sídlí Velitelství spojeneckých sil pro operace.

Specifická v sobě zahrnují boj s přímým nebezpečím, jako byl například boj se Sovětským svazem a jeho zbráním hromadného ničení. Obecná v sobě naopak zahrnují interoperabilitu, sdílené porozumění problémům, organizační postupy k dosažení konsensu atd. Celeste Wallenderová upozorňuje, že pokud aliance nečelí přímému nebezpečí, jako tomu bylo například u NATO po rozpadu bipolárního světa, tak nevyužívá specifická aktiva, ale raději se soustředí na své vnitřní záležitosti (Wallender 2000: 731–732).

Stejně jako u neorealismu Mark Webber společně s Jamesem Sperlingem a Martinem Smithem uvádějí dvě propozice dnešní Severoatlantické aliance z pohledu neoliberalního institucionalismu. První uvedenou propozicí je efektivita. Jedná se o schopnost aliance se efektivně transformovat na změnu systému, současné bezpečnostní hrozby a světové uspořádání. Tato transformace tak umožňuje dlouhodobé přežití NATO. Druhou propozicí je soulad. Zahrnuje úspěšnou adaptaci členských států na současnou agendu NATO, díky níž nedochází k četným neshodám, které by oslabily alianční funkčnost (Smith, Sperling, Webber 2012: 41).

4. Proces rozšiřování NATO z pohledu neorealismu a neoliberálního institucionalismu

Rozšiřovací proces je jedním z klíčových elementů transformace NATO po rozpadu bipolárního světa (Frydrych 2008: 5). Na základě úvah neoliberálního institucionalismu lze konstatovat, že rozšiřováním NATO dochází k podpoře demokracie u států aspirujících na jeho členy. NATO napomáhá kandidátským státům konsolidovat jejich křehké demokracie, popřípadě pozdvihnout jejich ekonomickou úroveň. Z perspektivy neoliberalismu, demokracie není samotným cílem, ale spíše nástrojem pro zajištění bezpečnosti a míru (Zagorcheva 2012: 10). Tuto tezi konec konců potvrzuje i samotná teorie demokratického míru, jejímž autorem je Michael Doyle, americký odborník na mezinárodní vztahy. Teorie říká, že demokratické státy nevedou války proti sobě, kvůli jejich ekonomické provázanosti (Doyle 1983: 213).

Dessie Zagorcheva ve svém článku, publikovaném na Kolumbijské Univerzitě, *NATO Enlargement and Security in the Balkans* poukazuje na pomoc, kterou NATO poskytlo středoevropským a východoevropským státům v souvislosti s jejich demokratickými reformami. Tato pomoc byla založená na „mechanismu podmíněnosti“, což znamená, že probíhala prostřednictvím stanovených kritérií. NATO naléhalo na státy, aby tato kritéria splnily pro získání nejrůznějších benefitů¹³ a samotného členství v alianci. Zagorcheva také podotýká, že stejnou službu by NATO mohlo vykonat i na západním Balkáně (Zagorcheva 2012: 11).

Naopak neorealisté se neztotožňují s tímto argumentem a tvrdí, že aliance mají jen omezený vliv na chování států, a to pouze pokud politiky, které podporují, jsou v souladu se zájmy velmocí. Rozšiřovací proces je primárně založen na národních zájmech členů a především lídra aliance, ne na rozšiřování společných hodnot (Mearsheimer 1994/95: 15). Neorealisté dále tvrdí, že hlavním cílem NATO je zastrasování a obrana proti externímu nebezpečí, dříve Sovětskému svazu, dnes proti novým nebezpečím v podobě terorismu, zbraním hromadného ničení atd. Z toho vyplývá, že nemůže být nutně očekáváno posilování demokracie a základních lidských práv u kandidátských států. Neorealisté upozorňují na případ států východní a střední Evropy, kde demokratické reformy začaly mnohem dříve, než se NATO rozhodlo zahájit svou expanzivní politiku (Zagorcheva 2012: 10). Navíc argumentují tím, že mechanismus podmíněnosti, na kterém jsou založeny demokratické

---

¹³ Získání ekonomické pomoci v podobě oddlužení, přístupu k dotovanému úvěru, zvýšení zahraničních přímých investic (FDI) a dalších (Zagorcheva 2012: 11).

reformy, potvrzuje jejich teorii, protože mezinárodní instituce a aliance pouze reflektují existující ekonomické a vojenské vyvažování, a proto sympatizují s velmocemi (Mearsheimer 1994/95: 13–14). Z pohledu neorealistů, NATO reflektuje především národní zájmy USA a některých západoevropských států, protože kritéria pro přijetí do NATO nebyla konsensem východoevropských států a západního světa, byla výtvořem NATO a především jeho hlavního lídra (Zagorcheva 2012: 18). Z toho vyplývá, že z pohledu neorealismu, USA používá NATO jako prostředek pro šíření svým zájmů a hodnot (Frydrych 2008: 6).

Avšak rozšiřování NATO s sebou nepřináší pouze benefity. Je také velmi nákladnou položkou rozpočtu, jak pro samotnou alianci, tak pro kandidátské země. Například reforma v podobě restrukturalizace armády a její transformace ke standardům NATO je velmi drahou záležitostí. Zagorcheva poukazuje také na to, že díky členství v NATO se zvyšují vojenské náklady státu oproti minulosti, neboť státy jsou nuceny investovat 2% jejich hrubého domácího produktu (HDP) do bezpečnosti. V některých případech může rozšíření vést i k prohloubení nezaměstnanosti, jak tomu bylo například v Bulharsku a Rumunsku, kde došlo k rapidnímu snížení vojenských sil. Tyto symptomy ve většině případů vedou k nespokojenosti se stávající vládou ze strany společnosti (Zagorcheva 2012: 11–12).

Institucionalisté proto tvrdí, že pro takové reformy, které jsou nepopulární a drahé, je nutná vnější pomoc ze strany mezinárodní instituce, která by měla přesvědčit veřejnost o jejich nezbytnosti, jinak by mohlo dojít k pádu reformistické vlády. Neorealisté naopak argumentují, že pokud by reformy byly státním zájmem, došlo by k jejich implementaci i bez vlivu NATO nebo jakékoliv jiné mezinárodní instituce (Zagorcheva 2012: 12).

Další nevýhodu neorealisté spatřují v podobě zvyšující se šance být zapojen do války. Poukazují na to, že aliance mohou vést k válce spíše než zachovávat mír. To je dáno jejich strategií kolektivní obrany (Christensen, Snyder 1990: 140). Členstvím v NATO se vytváří závazek participace v jeho vojenských misích. A právě tyto vojenské mise mohou přinést další zdroje nebezpečí. Státy participující na misích v Afghánistánu, popřípadě Iráku, zacílených proti teroristům, se mohou stát terčem násilných útoků. Zagorcheva upozorňuje na teroristickou zranitelnost západního Balkánu, kvůli jeho bezpečnostní nevypělosti, která může být jen těžce srovnatelná s vypělostí USA nebo jiného západního státu (Zagorcheva 2012: 12–13).

Mezi další nevýhody, které rozšiřování přináší, se řadí zhoršující se vztah kandidátských zemí s Ruskem. Rozšiřovací politikou se Rusko cítí být izolováno a více zranitelné, protože není členem NATO, a nemůže tak zasahovat do jeho rozhodovacích

procesů (Frydrych 2008: 6). Z těchto důvodů se Rusko snaží ukázat svou moc například prostřednictvím přerušení dodávek zemního plynu, pokud je nespokojeno s aliančními rozhodnutími. Proč se však Rusko nestane členem aliance? Lars Skalnes konstatuje, že vyloučení Ruska je aspekt rozšiřování, který lze vysvětlit pouze prostřednictvím teorie neorealismu, neoliberální institucionalismus toho není schopen. Institucionalisté by nemuseli vidět zásadní rozdíl mezi například polským a ruským přijetím do NATO (Skalnes 1998: 70).

Problém také nastává s přehnanými a nereálnými očekáváními ze strany veřejnosti. Domácí politici potenciálních států nerozumně vykreslují benefity, které s sebou přináší členství v NATO, jen aby získali veřejnou podporu pro přistoupení. Avšak upřímné diskusi se snaží vyvarovat, což jim může uškodit v budoucnosti, když veřejnost zklamou. Takovým případem nereálných slibů bylo například Chorvatsko, kde vláda tvrdila, že přístupovými jednáními se zvýšily přímé zahraniční investice (FDI) ze strany členských zemí NATO. Toto tvrzení však bylo v rozporu s realitou, protože index FDI byl mnohem vyšší ještě před zahájením přístupových jednání než před samotným vstupem do aliance (Zagorcheva 2012: 14).

Představitelé neorealismu dále konstatují, že pro přijetí státu do NATO není klíčové, zda kandidát splňuje či nespĺňuje prvky fungující demokracie. Na čem opravdu záleží, je strategický význam státu a národní zájmy ostatních členů aliance, především jejího lídra. Přijetí státu do NATO je v podstatě politické rozhodnutí, ne pouze technické, jak se domnívají neoliberálové¹⁴. Národní strategie států hrají podstatnou roli. To dokazuje například strategická potřeba Bulharska a Rumunska ze strany USA, při zahájení války v Afghánistánu a Iráku. Vzdušný prostor a celkově teritorium Bulharska a Rumunska se staly klíčovým zájmem Washingtonu i přes jejich nedostatečný demokratický progres (Zagorcheva 2012: 16).

Teroristické útoky z 11. září přinesly změnu ve strategii a rozšiřování NATO. Neorealisté vysvětlují přijetí sedmi států do aliance v roce 2004 zvýšeným strategickým významem Černého moře a potřebou bývalého amerického prezidenta, George W. Bushe, geograficky spojit dosavadní evropské členy NATO s Řeckem a Tureckem (Gordon 2001/02: 96). Neorealisté dále tvrdí, že rozšiřování aliance o země Balkánu v roce 2009 bylo přímým zájmem členských států NATO a USA. Šlo především o to, vytvořit bezpečné prostředí, ve kterém nebude potřeba intervenovat, a dojde tak k ušetření armádních zdrojů

---

¹⁴ Technické rozhodnutí reflektuje naplnění stanovených kritérií. Pokud stát není schopen dosáhnout požadovaných limitů, není možné jeho přijetí.

aliance i lidských životů. Bývalá ministryně zahraničních věcí USA Madeleine Albrightová uvedla, že rozšiřování aliance a její vstupní kritéria napomáhají vytvářet mnohem stabilnější a bezpečnější Evropu. Vstupní kritéria NATO totiž nutí státy vyřešit jejich individuální tenze se svým okolím (Zagorcheva 2012: 17).

Každopádně, členství v Severoatlantické alianci s sebou stále přináší určitou prestiž. Každá nová členská země se stává součástí bohaté a prosperující komunity, vystavěné na hodnotách svobody a právního státu. Nový člen získává také bezpečnostní záruky plynoucí z článku 5 Washingtonské smlouvy. Členství v NATO by se dalo označit jako předstupeň členství v EU, což dokazuje fakt, že všechny postsovětské evropské státy nejprve vstoupily do NATO a poté se jim podařilo splnit kritéria vstupu i do EU (Drewett 2015: 4; nato.int: Enlargement).

5. Cesta k členství v NATO: kritéria a předvstupní partnerství

NATO je dodnes otevřeno přijímání dalších evropských států, které mají schopnost přispět ke stabilitě a rozvoji euroatlantického prostoru. Základní kritéria pro přijetí do aliance jsou obsažena ve dvou významných dokumentech, a to: ve Washingtonské smlouvě a Studii o rozšíření NATO (Frydrych 2008: 8). Tyto dokumenty, ve vztahu k rozšiřování NATO, jsou analyzovány v následujících dvou podkapitolách. Třetí podkapitola se zaměřuje na předvstupní partnerství.

5.1. Washingtonská smlouva

Washingtonská smlouva je zakládajícím dokumentem Severoatlantické aliance, která byla podepsána v roce 1949. Tato smlouva stanovuje dlouhodobé cíle a obecné funkční mechanismy aliance. Nutno podotknout, že obsah tohoto dokumentu zůstal nepozměněn již od jeho vzniku. Co se týče politiky rozšiřování, tak tu Washingtonská smlouva upravuje především v článku 10, a vytváří tak formální rámec pro přijetí jednotlivých států do NATO (Bebler 1999: 49).

Plné znění článku 10 Washingtonské smlouvy zní takto: *„Smluvní strany mohou na základě jednomyslného souhlasu vyzvat kterýkoli jiný evropský stát, který je schopen napomáhat rozvoji zásad této smlouvy a přispět k bezpečnosti severoatlantického prostoru, aby přistoupil k této smlouvě. Každý takový smluvní stát se může stát smluvní stranou tím, že uloží u vlády Spojených států amerických svoji listinu o přistoupení. Vláda Spojených států amerických vyrozumí každou ze smluvních stran o uložení každé takové listiny o přistoupení“.* (natoaktual.cz: Washingtonská smlouva)

Za nejdůležitější procesní poznatek tohoto článku lze označit především jednomyslný souhlas všech členů, který je nezbytný pro přijetí kandidátských států do NATO. Druhým procesním poznatkem tohoto článku je ten, že jakýkoliv přizvaný stát musí uložit u vlády USA svoji listinu o přistoupení. Avšak ratifikace listiny o přistoupení zůstává plně v kompetenci národních procedur přizvaného státu a NATO ji nijak nedefinuje ani neovlivňuje. Na druhou stranu, tento článek s sebou přináší také dva problémy. Ty spočívající především v nejasném definování hranic Evropy a v nejasném posouzení přínosu kandidátského státu pro alianci (Frydrych 2008: 8–9).

Další implicitní požadavky, které zahrnuje Washingtonská smlouva lze vyvodit z preambule a prvních tří článků. Tyto velmi obecné požadavky se váží především k fungující demokracii, stabilitě, obranným prostředkům, hospodářské spolupráci a blahobytu.

Preambule zdůrazňuje nutný respekt ze strany členů aliance k základním cílům Charty OSN a k hodnotám demokracie, což inklinuje k tomu, že členové aliance by měli být demokratickými státy (Bebler 1999: 49). Nicméně praxe z dob studené války dokazuje, že je možné přizvat do aliance i nedemokratické státy. Články jedna až tři pak v sobě zahrnují požadavky jako: řešení mezinárodních neshod mírovou cestou, udržování světového míru, podpora hospodářského blahobytu, neustálé přispívání k rozvoji kolektivních i individuálních vojenských kapacit (natoaktual.cz: Washingtonská smlouva).

5.2. Studie o rozšíření NATO

Situace po konci studené války a zájem států bývalého východního bloku o prohloubení vztahů se západními organizacemi, přiměl NATO k vypracování interní studie (Fidler, Mareš 1997: 237). Tato studie byla oficiálně publikována v září roku 1995 pod názvem Studie o rozšíření NATO¹⁵. Ačkoliv tento dokument není příliš obsáhlý, často je označován jako přelomový, neboť formuluje základní požadavky pro přijetí nových členů do aliance. Studie tak rozšiřuje pravidla, která do roku 1995 upravovala pouze Washingtonská smlouva a „tradice politiky otevřených dveří“ (Frydrych 2008: 10).

Avšak v samotné Studii o rozšíření NATO se opakovaně uvádí, pravděpodobně kvůli snaze neučinit příliš revoluční krok a zachovat alespoň částečnou kontinuitu s dosavadní zkušeností, že nepředstavuje žádný fixní seznam podmínek členství. Studie má spíše sloužit jako detailní průvodce pro aspirující země a napomáhat jim k dosažení podobných standardů a hodnot, kterými disponují členské státy NATO. Proto budou potenciální členové nadále posuzováni individuálně, tedy pouze s využitím článku 10 Washingtonské smlouvy (Bebler 1999: 50). Jinými slovy lze konstatovat, že splněním veškerých podmínek uvedených ve Studii, nevzniká automatický nárok na přijetí do aliance. Požadavky, které tento dokument přináší, slouží spíše k posouzení připravenosti potenciálního člena.

Celá Studie se tak skládá z 82 článků, které jsou zařazeny do celkem šesti kapitol. První kapitola se zabývá účelem a principy rozšiřování NATO v obecné rovině a zahrnuje články, které opět vyzívají k demokratickým hodnotám a nutnému udržení míru v euroatlantickém prostoru. Ve článku sedm této kapitoly lze nalézt již zmíněný precedent, a sice že Studie nepředstavuje žádný fixní seznam požadavků a pro přijímání států bude nadále uplatňován individuální přístup, založený na konsensu členů aliance. V závěru tohoto článku je také uvedeno, že žádná nečlenská země nemá právo veta nad rozhodovacími

---

¹⁵ V originále „Study on NATO Enlargement“.

procesy aliance. Studie tak naráží na negativní názory Ruska vůči rozšiřovacímu procesu NATO.

Následující dvě kapitoly se zaměřují spíše na externí vztahy aliance. Druhá kapitola pojednává o bezpečnostní architektuře euroatlantického prostoru a vlivu, který na ni aliance uvaluje skrz rozšiřování. Články této kapitoly vyzívají k prohloubení vztahů s ostatními mezinárodními organizacemi¹⁶, které mají zájem na stabilní a nerozdělené Evropě. Avšak nejen s mezinárodními organizacemi, ale i s nečlenskými státy jako je Rusko či Ukrajina by NATO mělo prohlubovat vztahy, neboť jak je uvedeno ve Studii, Evropa už není rozdělená na dvě protichůdné sféry. Třetí kapitola se zabývá významem Severoatlantické rady partnerství (NACC) a programem Partnerství pro mír (PfP). Její obsah řeší, jak tyto dva nástroje mohou přispět k procesu rozšiřování a jakým způsobem vedou dialog mezi členskými státy NATO a ostatními zeměmi.

Čtvrtá kapitola se zabývá přijetím nových států a jejich vlivem na efektivitu, fungování a důvěryhodnost aliance. Články této kapitoly se váží k obranným a vojenským aspektům. Řeší se zde kolektivní obrana a schopnost nových členů se do ní zapojit. Dále je pozornost směřována ke geopolitice, struktuře velení vojenských sil, výcviku konvenčních sil, jaderným silám, interoperabilitě, zpravodajským službám a samozřejmě k financování aliance. Kromě vojenských aspektů, čtvrtá kapitola charakterizuje rozhodovací procesy a tradice NATO.

Pátá kapitola je asi nejdůležitější, co se týče vstupních podmínek. Znovu upozorňuje téměř na všechny důležité body, které byly uveřejněny v předchozích kapitolách a definuje práva a povinnosti vyplývající ze členství v NATO. Články této kapitoly dále vyzívají nové členy aliance, aby nebránily vstupu dalším aspirantům. Celou Studii pak uzavírá šestá kapitola, která charakterizuje procedurální postup pro přijetí nových států do NATO. Nicméně přijímání nových členů nelze marginalizovat a je nutné zachovat individuální přístup ke každému aspirantovi (nato.int: Study on NATO Enlargement).

Na základě hlubší analýzy této Studie je možné vyvodit pět základních kritérií, které jsou nezbytné pro členství v NATO. Jedná se především o politické, ekonomické a vojenské podmínky:

1. funkční demokratický systém, založený na svobodných a spravedlivých volbách, ve kterém vládne právo a úcta k individuálním svobodám
2. civilní řízení a demokratická kontrola armády

---

¹⁶ Jedná se o EU, OBSE a dnes už zaniklou Západoevropskou unii.

3. pokrok směrem k tržnímu hospodářství
4. vyřešené neshody se sousedními státy a závazek k řešení mezinárodních sporů mírovou cestou
5. ochota a schopnost se efektivně zapojit do kolektivní obrany aliance, schopnost kompatibilně pracovat se silami NATO, schopnost finančně přispívat ke společné obraně (nato.int: Study on NATO Enlargement; Bebler 1999: 50; Frydrych 2008: 11)

5.3. Předvstupní partnerství

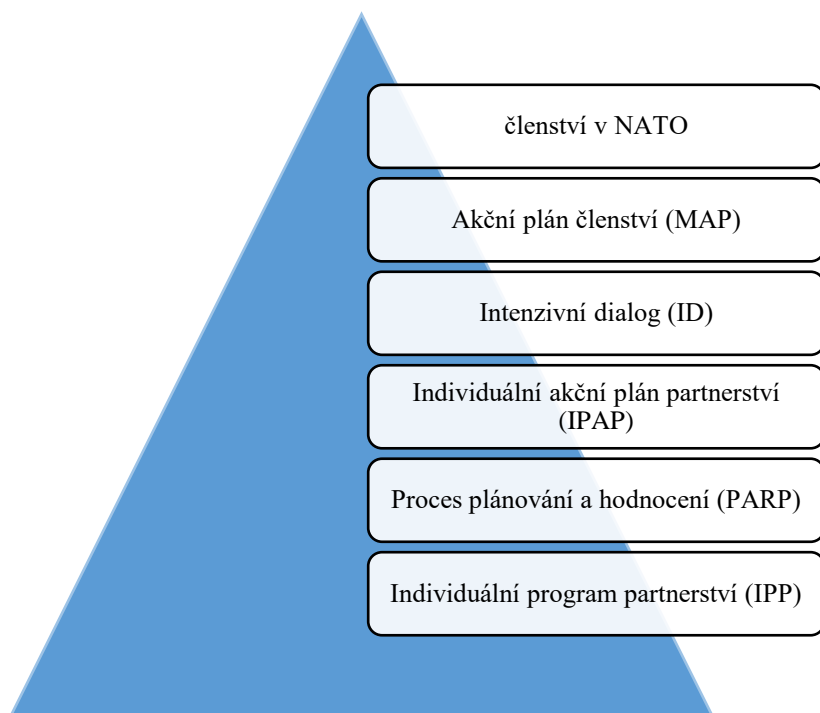
Předtím, než stát vstoupí do NATO, navazuje s ním organizace dialog prostřednictvím předvstupních partnerství. Mezi tyto partnerství patří i již zmíněná NACC, která vznikla především jako reakce na potřebu institucionalizovat vztahy se státy střední a východní Evropy po konci studené války. NACC byla založená 20. prosince 1991 a od svého vzniku napomáhala k vytváření větší důvěry mezi svými participanty prostřednictvím pravidelných kooperací a konzultací (nato.int: NACC). V roce 1997 byla zřízená dodnes fungující Euroatlantická rada partnerství (EAPC), která plně nahradila NACC. EAPC byla zřízena jako alternativa pro partnerské země, se kterými nebyly zahájeny přístupové jednání v roce 1997. Jejím posláním je pozdvihnout kvalitu kooperace mezi partnery a napomáhat jim v přípravě na členství v NATO (Kříž 2006: 52). V současné době je tvořena celkem padesáti státy,¹⁷ mezi něž se řadí i Černá Hora (nato.int: EAPC). Předmětem konzultací EAPC jsou témata jako krizový management, terorismus, proliferace zbraní hromadného, nukleární bezpečnost, vědecká spolupráce, plánování, sestavování rozpočtu, atd. (NATO Public Diplomacy Division 2006: 197).

Další předvstupní partnerství představuje program PfP, který byl založen v roce 1994 na platformě NACC. Program PfP se snaží zvýšit stabilitu, snižovat ohrožení míru a upevňovat bezpečnostní vztahy mezi jednotlivými partnerskými zeměmi a NATO. V současné době participuje na programu PfP celkem 22 partnerských zemí (nato.int: PfP). Jeho úkolem je poskytnout účastníkům rozvoj v individuálních vztazích s aliancí, dle jejich potřeb a priorit. Prostřednictvím programu PfP, NATO pomáhá partnerským státům například se sestavováním vojenských rozpočtů, modernizací armády, výcvikem armády atd. Jedná se tedy o bilaterální spolupráci mezi NATO a partnerskou zemí, která poskytuje prostor pro tvorbu přístupových jednání (NATO Public Diplomacy Division 2006: 197–

---

¹⁷ 28 členských států NATO, 22 partnerských zemí

198). Nutno podotknout, že participací v programu PfP nevzniká automatický nárok na členství v NATO ani nedochází k nároku na bezpečnostní ochranu (nato.int: PfP). Níže uvedený diagram poskytuje základní přehled jednotlivých fází přístupových jednání, jimiž program PfP poskytuje prostor:

Zdroj: Friis 2015: 4, zpracování autor

Individuální program partnerství (IPP) je dohoda bilaterálního charakteru, kterou uzavírá partnerská země a NATO. Jejím úkolem je řídit společnou realizaci vybraných aktivit z Pracovního plánu euroatlantického partnerství¹⁸. Tyto aktivity se dotýkají oblastí vzdělání, komunikačního a informačního systému, krizového managementu, vojensko-civilních vztahů atd. Výběr těchto aktivit záleží čistě na partnerské zemi a jejím uvážení. Partnerské země by však měly vybírat tyto aktivity s ohledem na vstupní požadavky NATO (Djurović 2009: 95).

Proces plánování a hodnocení (PARP) představuje jeden z hlavních mechanismů programu PfP. Tento mechanismus napomáhá partnerům k uspokojení jejich bezpečnostních potřeb a k rozvoji jejich schopností. Na základě svobodného výběru, partnerské země stanovují kritéria, která musí v určitém časovém úseku sami splnit, a tím pak dojde k rozvoji jejich schopností (Djurović 2009: 95).

¹⁸ „Euro-Atlantic Partnership Work Plan“

Individuální akční plán partnerství (IPAP) byl poprvé uveden na Summitu NATO v Praze, v roce 2002. Tento program je poskytován především státům, jež mají vůli a schopnost utužovat vztahy s NATO, na základě jejich specifických potřeb a okolností. Jeho primární funkcí je především pomoc s reorganizací armády partnerské země a poskytovat rady zaměřené na konkrétní cíle (nato.int: IPAP).

Intenzivní dialog (ID) byl zřízen Studií o rozšíření NATO z roku 1995. Dialog poskytuje prostor pro setkávání hlavních představitelů NATO a partnerské země na půdě Severoatlantické rady. Cílem tohoto mechanismu je především pomoci partnerovi definovat oblasti, které je nezbytné reformovat a formulovat nezbytná doporučení pro dosažení interoperability. Na těchto mítincích se diskutuje především o politických, vojenských, finančních a bezpečnostních záležitostech (Djurović 2009: 96).

Poslední mechanismus, který poskytuje dialog před samotným členstvím, je takzvaný Akční plán členství (MAP), který byl poprvé uveden v roce 1999 na Summitu ve Washingtonu. MAP je státu udělen na základě plnění podmínek, které stanovují předešlé mechanismy a celkově na základě reform týkajících se bezpečnostního sektoru. Udělením MAP se země stává nepřímým kandidátem pro členství v NATO. Úkolem MAP je především poradenství a praktická podpora v oblasti individuálních potřeb a cílů, které jsou stanoveny v ročních národních programech¹⁹ (ANP), (nato.int: MAP).

---

¹⁹ „Annual National Programme“

6. NATO a Černá Hora

Po rozpadu Socialistické federativní republiky Jugoslávie, na počátku 90. let, se Černá Hora rozhodla nadále setrvat ve federaci společně se Srbskem, a tak došlo v roce 1992 k vytvoření Svazové republiky Jugoslávie (FRY). Avšak negativní dopady války v Bosně a Hercegovině, do které byla zapojena FRY a později i NATO²⁰, vyvolaly neshody ohledně dalšího směřování Černé Hory po boku Srbska. Po uzavření Daytonské smlouvy²¹ se část politických elit a veřejnosti Černé Hory rozhodla distancovat od strategie Slobodana Miloseviće, tehdejšího prezidenta celé FRY.

V návaznosti na tyto události došlo k rozštěpení Demokratické strany socialistů (DPS), hlavní politické strany Černé Hory. Zatímco premiér Milo Djukanović a hlava shromáždění Svetozar Marović nebyli nakloněni srbské strategii, Momir Bulatović, tehdejší prezident Černé Hory, zastával zcela opačný názor. V roce 1997 došlo odštěpením od DPS k vytvoření Socialistické strany Černé Hory (SNP), v jejímž čele stál právě Momir Bulatović. Odštěpení SNP umožnilo podporu myšlenky nezávislosti Černé Hory ze strany DPS.

Další prohloubení neshod mezi Srbskem a Černou Horou vyvolala kosovská otázka v roce 1999, která později vyústila ve válku, při níž musely opět zasahovat síly NATO. I přes prozápadní orientaci Černé Hory a distanc od srbské strategie, došlo opět k bombardování i jejího území, neboť i zde se vyskytovaly srbské ozbrojené síly. Toto bombardování vyvolalo negativní postoj u černohorské veřejnosti vůči alianci (Džankić 2007: 102).

Konec prohrané války, ze strany Srbska, znamenal pro Slobodana Miloseviće nucený odchod od moci (Džankić 2007: 103), což umožnilo vládě Černé Hory začít naplno využívat kompetence, které jí byly uděleny Ústavou z roku 1992. Začal tedy proces ustavování vlastní měnové politiky, bezpečnostních a politických strategií, atd. Pod nátlakem EU, vládní představitelé Černé Hory podepsaly Bělehradskou dohodu v roce 2002, díky níž došlo k vytvoření Státního společenství Srbska a Černé Hory. Touto dohodou se Černá Hora zavazovala k neuskutečnění referenda o nezávislosti v následujících třech letech (Knežević 2015: 51–52). V roce 2003, Černá Hora společně se Srbskem započala i dialog s NATO, prostřednictvím programu PfP (Džankić 2007: 103).

Dne 21. května 2006 se v Černé Hoře konalo dlouho očekávané referendum o nezávislosti země. Na základě jednání, kterého se aktivně účastnila i EU, byla stanovena

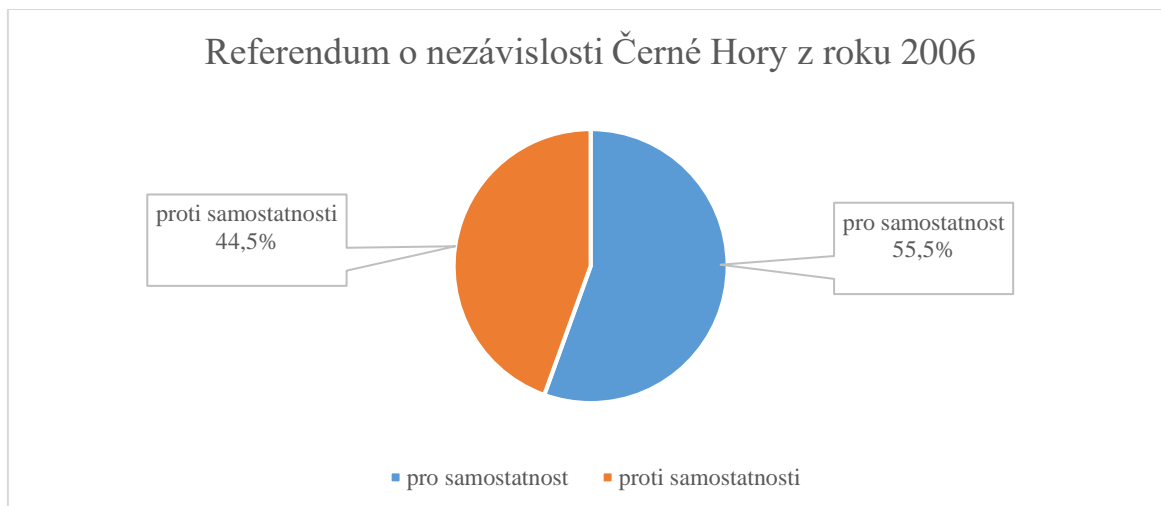
---

²⁰ V souvislosti s válkou v Bosně a Hercegovině došlo k provedení leteckých úderů ze strany NATO na pomoc ukončení nepřátelských akcí. Tyto letecké údery poznamenaly i území Černé Hory.

²¹ Smlouva, jež oficiálně ukončila válku v Bosně a Hercegovině.

potřebná hranice pro získání nezávislosti na 55%. Celková volební účast čítala 86,5% oprávněných voličů a výsledky úspěšného, avšak velmi těsného referenda znázorňuje následující graf.

Graf č. 1: Výsledky referenda

Zdroj: Knežević 2015: 52, zpracování autor

V návaznosti na toto referendum došlo třetího července 2006 k vydání Deklarace nezávislosti Černé Hory, mezi jejíž hlavní priority patří vstup do struktur NATO a EU (Knežević 2015: 52). Mezi další dokumenty, jež zdůrazňují potřebu integrace do NATO, se řadí samotná Ústava Černé Hory vydaná v roce 2007, Národní bezpečnostní strategie (2008) a Obranná strategie (2008), (Djurović 2009: 97). Během prvních měsíců působení, nezávislá Černá Hora vstoupila do struktur OSN, OBSE a Rady Evropy. Netrvalo však dlouho a započal i formální dialog s NATO. Na summitu v Rize, 29. listopadu 2006, byla Černé Hoře nabídnuta participace v programu PfP, která byla následně potvrzena v prosinci téhož roku (Knežević 2015: 52).

V následujících měsících došlo k vytvoření takzvaného Prezentačního dokumentu²², jež byl vypracován na základě spolupráce Ministerstva obrany a zahraničních věcí Černé Hory. Tento dokument byl následně přijat vládou a prezentován 25. dubna 2007 na velitelství NATO v Bruselu. V tento den byla podepsána také Dohoda o ochraně utajovaných informací²³, která stanovuje základní požadavky pro bezpečnou výměnu informací, a ustavuje tak aktivní roli Černé Hory v programu PfP (Knežević 2015: 53). V červnu téhož roku Černá Hora založila vlastní diplomatickou misi při NATO v Bruselu (Djurović 2009:

²² „Presentation Document“

²³ „Agreement on Security of Information“

98), a na podzim ještě podepsala dohodu, která umožnila přesun armádních sil NATO napříč jejím územím²⁴ (Djurović 2009: 99).

Vstupem do programu PfP se Černá Hora postupně zapojila do čtyř kooperačních mechanismů NATO, a to: IPP, PARP, IPAP a ID (Đorđević, Vučinić, Vučković 2016: 603). Černá Hora svůj první IPP vydala na podzim roku 2007. Následná akceptace ze strany NATO umožnila participaci v přibližně sedmdesáti konkrétních aktivitách, týkajících se primárně civilního řízení armády, krizového managementu, výuky cizích jazyků, podpory medicíny atd. Následné konzultace s aliancí odhalily velký posun v implementaci těchto aktivit (Djurović 2009: 95).

Mechanismus PARP započala Černá Hora stejně jako IPP na podzim roku 2007, po předložení vypracovaného PARP dotazníku²⁵ alianci. Na konci března 2008 bylo prezentováno, na základě zjištěných indicií, 32 cílů, kterých by Černá Hora měla dosáhnout během dvou let. Většina těchto cílů se vázala především k Ministerstvu obrany Černé Hory a zaměřovala se tak na armádní jednotky a jejich interoperabilitu. V dalších letech došlo ještě k vypracování tří PARP dotazníků (Knežević 2015: 54).

V prosinci roku 2007, vláda Černé Hory projevila zájem o prohloubení vztahů s NATO prostřednictvím IPAP. V březnu 2008 začalo docházet k implementaci prvních úkolů, které podléhaly reportingu ze strany NATO. Hlavní cíle stanovené IPAP se dotýkaly opět převážně politických a bezpečnostních záležitostí. V dubnu 2008, na Summitu NATO v Bukurešti, byla Černé Hoře nabídnuta účast i na ID. Po čtyřech setkáních nejvyšších představitelů Černé Hory a Severoatlantické rady, aliance dospěla k závěru, že je spokojena s pokrokem, který Černá Hora provedla v nedávné minulosti (Knežević 2015: 55).

V prosinci roku 2009, Černá Hora začala participovat v posledním předvstupním programu, takzvaném MAP. Během této participace došlo k vypracování celkem pěti ANP, které obsahovaly jasné cíle a milníky v několika sektorech definovaných kandidátskou zemí ve spolupráci s NATO. Cíle posledního ANP z roku 2014 se dotýkají primárně právního státu, veřejného mínění, reformy bezpečnostního a obranného sektoru (Đorđević, Vučinić, Vučković 2016: 603–604).

V zájmu prohlubování vztahů s NATO se Černá Hora zapojila i do militárních misí na podporu míru a demokracie v Afghánistánu (Knežević 2015: 58). Na jaře roku 2014 se hlavní představitelé Černé Hory domnívali, že Černá Hora bude přizvána ke vstupu do NATO na podzimním Summitu ve Walesu. Avšak na tomto Summitu k přizvání nedošlo

---

²⁴ „Agreement on the Transit of NATO Forces in Support of Peace Operations“

²⁵ „PARP Questionnaire“

s odůvodněním nedostatečné připravenosti (Knežević 2015: 55). V reakci na nedostatečnou připravenost došlo pak k vytvoření již zmíněného páteho ANP z roku 2014. Na počátku roku 2015 francouzský prezident, Francois Hollande vyzval k zastavení rozšiřovací politiky NATO (Tomovic 2015a).

Netrvalo však dlouho, a druhého prosince 2015 byla Černá Hora oficiálně přizvána do struktur NATO (Đorđević, Vučinić, Vučković 2016: 604), i přes hlasité říjnové protivládní demonstrace, především srbské menšiny. Dne 19. května 2016 byl uzavřen i přístupový protokol, jež kontrasignovali ministři zahraničních věcí NATO. Status přizvaného státu umožňuje Černé Hoře účast na jednáních NATO v roli pozorovatele (Hujerová 2016).

6.1. Veřejné mínění a případný vstup Černé Hory do NATO

Po získání nezávislosti se stalo nezbytným, aby široká veřejnost Černé Hory byla obeznámena s budoucí strategií týkající se euroatlantické integrace. V návaznosti na tyto potřeby, vláda Černé Hory přijala takzvanou Komunikační strategii²⁶ (Knežević 2015: 58). Pro její lepší efektivitu vláda dále sestavila koordinační tým, složený z členů jednotlivých ministerstev a Předsednictva pro občanské záležitosti. Mezi kompetence koordinačního týmu lze zařadit vypracovávání a implementování šestiměsíčních akčních plánů a poskytování kvalitních reportů čelním představitelům Černé Hory. K zajištění větší transparentnosti těchto aktivit bylo uzavřeno Memorandum o spolupráci mezi koordinačním týmem a neziskovými organizacemi (Djurović 2009: 108). Zpětnou vazbu těmto informačním aktivitám dodnes poskytují průzkumy veřejného mínění, na jejichž vypracovávání se podílí právě neziskové organizace (Knežević 2015: 58).

Co se týče veřejného mínění, lze spatřovat značné rozdíly vůči členství v EU a NATO. Zatímco případné členství v EU je vnímáno obyvateli Černé Hory z dlouhodobého hlediska pozitivně²⁷, členství v NATO v tomto smyslu zobecnit nelze (Djurović 2009: 108). To je způsobeno již zmíněným bombardováním území Černé Hory jednotkami NATO v roce 1999, početnou srbskou minoritou²⁸ (Friis 2015: 2) a pravoslavným křesťanstvím, tedy jakýmsi vztahem k Rusku (Tomovic 2016b).

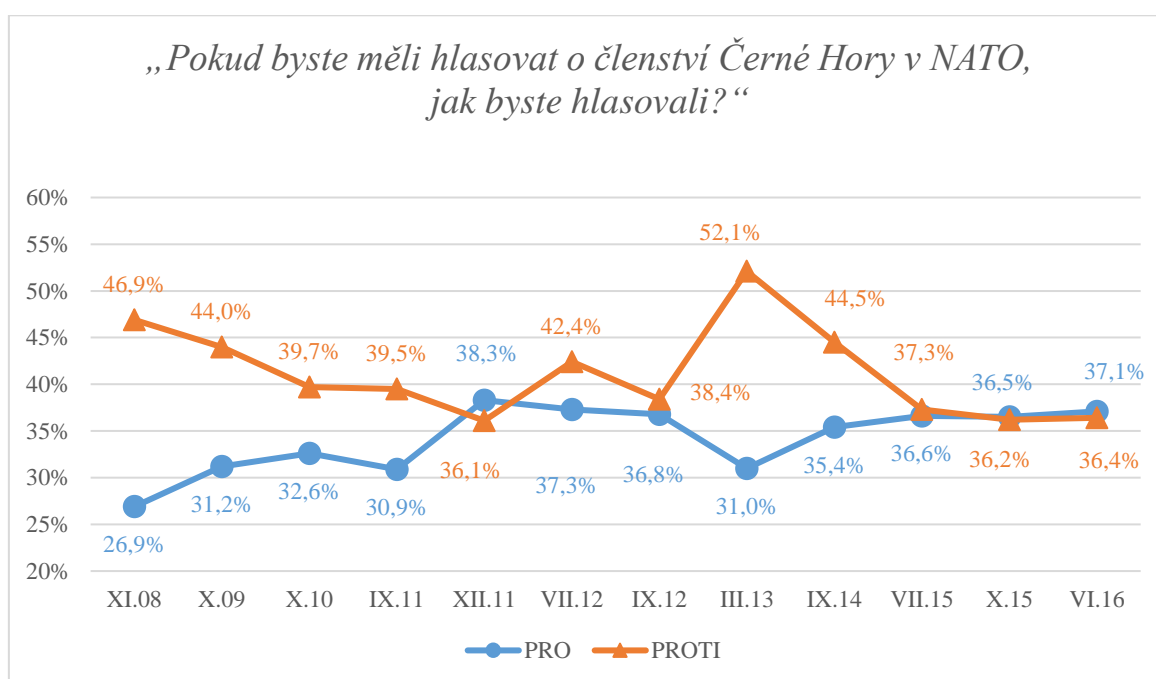
²⁶ „The Communication Strategy on Euro-Atlantic Integration of Montenegro“

²⁷ Veřejná podpora obyvatel Černé Hory vůči členství v EU dlouhodobě klesá. V prvních letech nezávislosti bylo nakloněno členství v EU přes 70% obyvatel Černé Hory, dnes je to cca o 10% méně (CEDEM 2016: 6).

²⁸ Etnické složení obyvatelstva Černé Hory je poměrně různorodé. Černohorci tvoří asi 45% všech obyvatel. Druhou nejpočetnější etnickou skupinou jsou pak Srbové, kteří tvoří asi 29%, následováni Bosňany s devíti procenty a Albánci s pěti procenty. Muslimové jsou zastoupeni třemi procenty a cca jedním procentem jsou individuálně zastoupeni Chorvaté, Romové a Egypťané (Džankić 2012: 51).

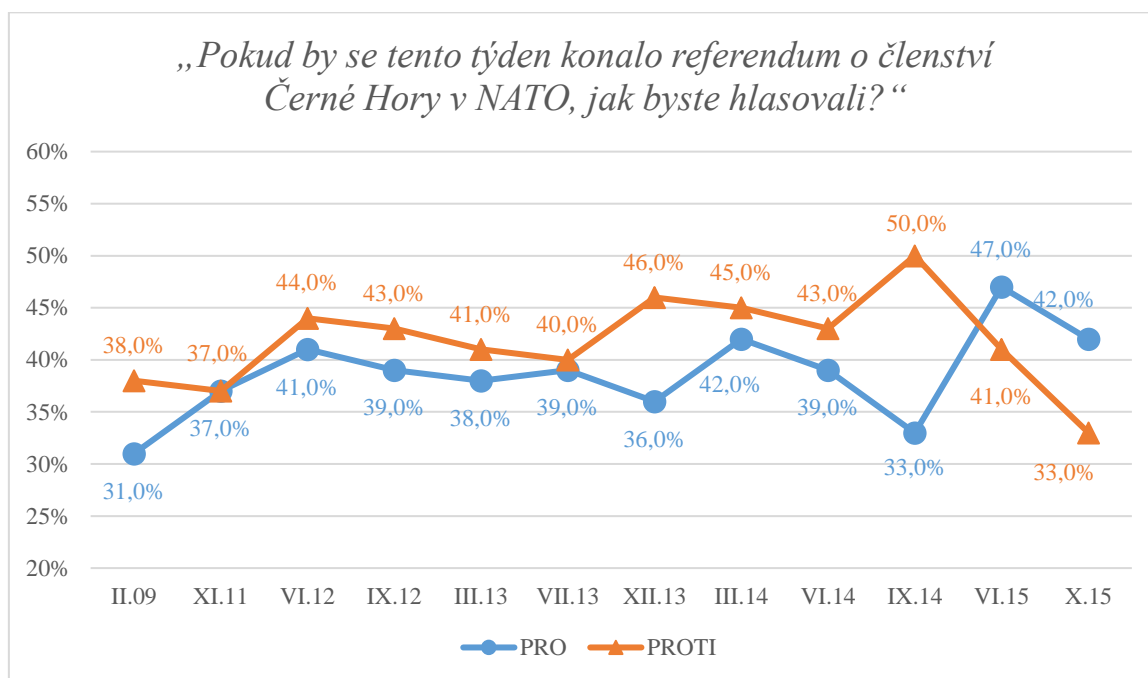
Podle prvních průzkumů neziskové organizace CEDEM, bylo v listopadu 2008 nakloněno vstupu do NATO jen cca 26,9% obyvatel, dalších 46,9% bylo striktně proti členství a 26,2% bylo bez názoru nebo nerozhodnutých (CEDEM 2016: 9). Dále podle agentury IPSOS, která se taktéž zabývá veřejným míněním, bylo v únoru 2009 zjištěno, že 31% obyvatel podporuje ideu členství v alianci, přičemž 38% je proti, zbylých 31% je opět bez názoru nebo nerozhodnutých (CDM 2015a). Vývoj a proměny veřejného mínění znázorňují následující dva grafy, jež byly sestaveny na základě dat získaných na území Černé Hory neziskovou organizací CEDEM a agenturou IPSOS.

Graf č. 2: CEDEM: Vztah obyvatel Černé Hory k případnému vstupu státu do struktur NATO

Zdroj: CEDEM 2016: 9, zpracování autor

Graf č. 3: IPSOS: Vztah obyvatel Černé Hory k případnému vstupu státu do struktur NATO

Zdroj: CDM 2015a, CDM 2015b, zpracování autor

Rozdílné hodnotové výsledky průzkumů pouze reflektují nestabilitu černohorského veřejného mínění ve vztahu k členství v NATO. Avšak i tak lze vypozařovat určitou podobnost v proměnách veřejného mínění, na základě výše uvedených grafů. Oba grafy lze zobecněním rozdělit na tři fáze. První fázi se dá označit časový interval cca od roku 2008 po konec roku 2011, kdy docházelo k narůstající podpoře členství v NATO ze strany veřejnosti. Listopad a prosinec 2011 jsou měsíce, kdy poprvé souhlasný postoj převyšoval opoziční, nebo se mu alespoň vyrovnával. Druhou fází prezentuje časový interval od poloviny roku 2012 až do poloviny roku 2015, kdy nesouhlasné stanovisko neustále převyšovalo souhlasné. Nutno podotknout, že v tomto intervalu lze vypozařovat největší názorové výkyvy a hodnotové rozdíly, viz březen 2013. Poslední fází odstartovala polovina roku 2015. Od tohoto časového úseku začíná docházet ke stabilnějšímu nárůstu podpory černohorské veřejnosti vůči případnému vstupu do NATO.

Tento narůstající trend podpory, od poloviny roku 2015, potvrzuje i agentura DAMAR, která se taktéž zabývá veřejným míněním. Podle jejích výsledků by integraci Černé Hory do struktur NATO v červnu 2015 podpořilo 41,6% obyvatel a zamítlo 39,7% (CDM 2015a). Poslední průzkumy agentury DAMAR z června 2016 prezentují 46,1 % podporu integraci a 38,9 % nesouhlas s ní (CDM 2016). Avšak i přes současné pozitivní výsledky veřejného mínění nelze konstatovat, že absolutní většina obyvatel Černé Hory je

nakloněna vstupu do NATO. S ohledem na výše uveřejněná data lze však tvrdit, že veřejné mínění a obecná idea připojení Černé Hory do struktur NATO získává stále více příznivců.

Překvapující je, že narůstající podporu členství v NATO neochromily ani mohutné protesty, které se konaly v říjnu 2015 v Podgorici a které byly násilně potlačeny. Tyto protesty zorganizovala vládní opozice, takzvaná Demokratická fronta (Tomovic 2015b). Odpůrci dosavadní vlády formálně požadovali poctivé volby a odvolání dosavadního, dle jejich slov zkorumpovaného premiéra Mila Djukanoviće, jehož politická strana DPS tvoří základ všech vládních koalic od počátku 90. let²⁹. Kvůli načasování byly tyto protesty také vnímány, jako protesty proti členství v NATO (Lilyanova 2016: 2).

V souvislosti s těmito protesty se na přelomu roku 2015/2016 v Černé Hoře odehrála také politická krize, jež měla za následek rozkol vládní koalice (Tomovic 2016a). V důsledku této krize v květnu 2016 černohorský parlament schválil vládní přeskupení. Dále, za asistence EU, došlo k dialogu mezi vládní koalicí a opozicí, který započal kvůli přípravě říjnových parlamentních voleb. Opozice také požadovala vyhlášení referenda o členství Černé Hory v NATO, které však vláda vzápětí zamítla s odůvodněním, že neexistuje žádná ústavní povinnost k jeho vyhlášení. Vláda zároveň dodala, že říjnové volby budou de facto tímto referendem (Lilyanova 2016: 2).

Výsledky říjnových voleb pak utvrdily trvalou podporu politické straně DPS, a tedy de facto odsouhlasily vstup Černé Hory do NATO. DPS získala 41,4% hlasů, a stala se tak vítězem voleb³⁰. Sestavením vlády byl pověřen Dusko Marković, dlouholetý společník Mila Djukanoviće, který se postu neodůvodněně vzdal. Avšak i když se stala DPS vítězem voleb, není schopna samostatně sestavit většinovou vládu, a proto musí hledat další koaliční partnery. Díky politické krizi 2015/2016 ztratila dosavadního spojence, Sociálnědemokratickou stranu Černé Hory. Podle deníku Reuters je DPS schopna vytvořit vládu s těsnou většinou pouze o 2 mandáty (Escritt, Heinrich 2016).

6.2. Případ Černé Hory z pohledu neorealismu

Dle neorealismu je přizvání státu do struktur aliance čistě strategickým rozhodnutím, které nemusí být legitimizováno splněními předvstupními kritérii. Podle myšlenek Johna Mearsheimera by se přizvání státu do struktur NATO dalo interpretovat jako strategické

---

²⁹ Samotný Djukanović je v čele Černé Hory od počátku 90. let, buďto jako prezident, nebo premiér (Lilyanova 2016: 2).

³⁰ Opoziční Demokratická fronta získala 20,32% hlasů, a stala se tak druhou nejsilnější politickou stranou, avšak s velmi razantní ztrátou (Escritt, Heinrich 2016).

rozhodnutí nejmocnějšího člena aliance. V následující podkapitole jsou nejprve analyzovány možné strategické příčiny přizvání Černé Hory do struktur NATO. V souvislosti se strategickými zájmy se pak druhá podkapitola věnuje roli Ruska a jeho postojům vůči černohorské integraci do NATO. Dle Larse Skalnese je totiž neorealismus jediné paradigma, které dokáže vysvětlit ruské vyloučení z rozšiřovací politiky NATO.

6.2.1. Strategický význam Černé Hory pro NATO

Ačkoliv je Černá Hora rozlohou poměrně malý stát, ekonomicky ne příliš významný, s armádou jen okolo 2000 členů, představuje jeden ze současných prvků geopolitických konfrontací mezi Ruskou federací a USA. Srđan Orlandić ve svém odborném článku dokonce uvádí, že je nutné pozorovat a chápat integraci Černé Hory v souvislosti se současnou krizí na Ukrajině (Orlandić 2016: 100–101). Následující odstavce poskytnou možné strategické příčiny přizvání Černé Hory do struktur NATO.

Jako první možný důvod se uvádí umístění neboli lokace. Zájem o vstup Černé Hory do struktur NATO je dán tím, že se nachází ve specifické geografické poloze. Tato země, rozprostírající se na území západního Balkánu, má obrovský geopolitický význam primárně kvůli přístupu k Jadranskému moři, který jí dovoluje monitorovat i Středozevní moře. Vstup Černé Hory tak přinese alianci neomezenou kontrolu nad tímto mořským teritoriem, neboť celé pobřeží bude rázem monitorováno pouze členskými zeměmi NATO, což poskytne jakousi ochranu před případným ruským nebezpečím. Vstup Černé Hory do struktur NATO bude tak jakousi prevencí před vytvořením „jadranského Kaliningradu“ (Farkas 2015).

Přizvání Černé Hory do struktur NATO dále prezentuje vzkaz Rusku, že nemá rozhodující pravomoc a vliv nad rozšiřovací politikou aliance, jejími misemi, popřípadě jinými aktivitami. Diplomaté členských států NATO též prohlásili, že přizvání Černé Hory je jasná zpráva Kremlu, že nemůže zasahovat ani oddalovat expanzi NATO (Orlandić 2016: 102). John Kerry, ministr zahraničních věcí USA, však dodává, že „*NATO je obranná aliance a její rozhodnutí dalšího rozšiřování není namířeno proti Rusku, či jinému státu*“. NATO nepředstavuje hrozbu, jeho smyslem je obrana (Siebold 2015). Pokud se tedy Černá Hora stane plnohodnotným členem, dojde k utvrzení principu, že žádná třetí země nemůže zasahovat do rozhodovacích mechanismů NATO.

Dále chce NATO přizváním Černé Hory poukázat na udržitelnost a validitu politiky otevřených dveří, neboť k poslednímu rozšíření aliance došlo v roce 2009. Přijetím nového člena si NATO upevní svou prosperitu a efektivitu, coby militární aliance (Drewett 2015: 3). Ambasador USA Robert Hunter upozorňuje na to, že Černá Hora je jediný důvěryhodný

kandidát, který do NATO může vstoupit s ohledem na současnou politickou situaci u ostatních aspirantů. Přijetí Černé Hory poskytne uchazečským státům jakousi naději a bude je motivovat k tomu, aby pokračovaly v požadovaných reformách a pokroku (Hunter 2015). Toto přijetí dále poslouží jako model pro ostatní země západního Balkánu, a to především pro Makedonii a Bosnu a Hercegovinu. Na druhou stranu, pro Gruzii a Ukrajinu bude přijetí nového člena znamenat, že politika otevřených dveří je stále funkční, o čemž se často polemizuje v souvislosti s anexí Krymu (Gramer 2015).

Jako poslední důvod přizvání Černé Hory se uvádí navýšení stability území západního Balkánu. Přijetí Černé Hory přinese benefity, které přispějí k míru na tomto území, jež bylo sužováno etnickými konflikty během devadesátých let. Černá Hora se stane třetí členskou zemí NATO, jež dříve formovaly bývalou Jugoslávií, hned po Slovinsku a Chorvatsku, a bude mít možnost využívat benefity, které přináší Washingtonská smlouva. Přijetí Černé Hory tedy podtrhne stabilitu tohoto státu umístěného v křehkém regionu, který je charakteristický nedokončenou demokratizací a nevyřešenými spory (Farkas 2015, Drewett 2015: 2–3).

6.2.2. Postoj a zájmy Ruska

Rusko je z dlouhodobého hlediska striktně proti zapojování nových zemí do struktur NATO. To způsobuje především jeho hluboce zakořeněným strach z izolace a obklíčení potenciálním protivníkem. Rusko od konce studené války zdůrazňuje potřebu redefinování globální bezpečnosti. Podle něj by klíčovou roli měla sehrávat OBSE, a NATO by mělo být rozpuštěno, stejně jako byl rozpuštěn Varšavský pakt. Bránění dalšímu rozšiřování NATO představuje pro Rusko strategickou prioritu (Orlandić 2016: 104–105).

Avšak rozhořčení Ruska v případě Černé Hory má svůj původ mnohem hlouběji. Přece jen se jedná o stát, který byl po dlouhou dobu pod ruským vlivem a získal svou nezávislost na Srbsku, ruském přirozeném spojenci v regionu, teprve před deseti lety (Gramer 2015). Vazby mezi Ruskem a Černou Horou sahají do hluboké historie spojené již s carem Petrem I. Velikým a pravoslavným křesťanstvím (Tomović 2016b). První impuls, který přispěl ke zhoršeným vztahům mezi oběma zeměmi, způsobil čin Černé Hory, která se připojila na stranu EU a odsouhlasila sankce, jež byly proti Rusku stanoveny kvůli anexi Krymu v roce 2014 (Joseph 2015). Následná zpráva o přizvání Černé Hory do struktur NATO vyvolala mezi hlavními představiteli ruského státu značný nepokoj.

V reakci na tyto události vydal tiskový mluvčí ruského prezidenta Vladimira Putina, Dmitry Peskov, stanovisko, že „*pokračující rozšiřování a přibližování infrastruktury NATO*

na východ nemůže nést k odvetným akcím ze strany východu, tedy Ruska, kvůli zajištění bezpečnosti a podpory parity zájmů“ (Orlandić 2016: 105). Toto stanovisko nebylo nijak překvapující, neboť NATO představuje pro Rusko největší bezpečnostní hrozbu. Tento postoj následně umocnil i ruský senátor Victor Ozerov, který prohlásil, že „Černá Hora se nyní stává potenciálním ohrožením ruské bezpečnosti“ (Česká televize 2015). Moskva dále údajně podpořila protivládní protesty, které se uskutečnily během října roku 2015 v Podgorici (Gramer 2015).

Nutno podotknout, že kromě náboženských a etnicko-kulturních vazeb mezi Ruskem a Černou Horou existují i ekonomické. Ty by však mohl vstup do NATO narušit, jak již avizovala ruská dolní komora, takzvaná дума (Orlandić 2016: 107). Rusko má nezanedbatelný vliv na ekonomiku Černé hory, především v oblasti turismu a reálného vlastnictví. Odhaduje se, že asi 40% nemovitostí v Černé Hoře je ve vlastnictví Rusů (Gramer 2015). Co se týče přímých zahraničních investic v Černé Hoře, tak Rusko představuje po dlouhou řadu let jeden z jejich největších zdrojů. Ruské FDI tvoří asi třetinu veškerých investic, které do Černé Hory proudí³¹ (Rapoza 2015b). Nehledě na to, že každoročně navštíví Černou Horu asi 300 000 turistů z Ruska, kteří tvoří třetinu všech návštěvníků (Tomovic 2016b).

Asi nejagresivnější prohlášení, které Rusko vydalo, v záležitosti rozšiřování aliance, zní takto: „Černá Hora se stane legitimním terčem ruských jaderných zbraní, jakmile se připojí k NATO“ (Orlandić 2016: 107). Rusko se nechce vzdát území Černé Hory, neboť pro něj představuje určitou geografickou důležitost. Vstupem Černé Hory do NATO Rusko navždy ztratí přístup ke Středozemnímu moři z jihu Jadranu. Důležitost tohoto území dokazuje především ruský zájem z roku 2013. V tomto období Rusko neúspěšně požadovalo po Černé Hoře povolení k dlouhodobému využívání přístavu ve městě Bar (Orlandić 2016: 105).

V současnosti se objevují spekulace o tom, že se Rusko pokusí překazit vstup Černé Hory do struktur NATO prostřednictvím členských států, které musí tento čin ještě kontrasignovat. Mluví se především o uplácení vládních politických stran východoevropských států, které by mohly rozšiřovací proces zastavit (Gramer 2015). Dále se také Rusko obává, aby případ Černé Hory neovlivnil Srbsko, významného spojence na území Balkánu (Česká televize 2015).

---

³¹ Přítok FDI ze strany západních zemí představuje méně než 5% na individuální bázi (Rapoza 2015b).

6.3. Případ Černé Hory z pohledu neoliberálního institucionalismu

Dle neoliberálního institucionalismu je přizvání státu do struktur aliance čistě technickým rozhodnutím, které je legitimizováno splněnými předvstupními kritérii. Neoliberálové dále podotýkají, že v souvislosti s plněním předvstupních kritérií, kandidátský stát zlepšuje funkčnost své demokracie, navyšuje schopnost interoperability svých armádních jednotek a zlepšuje svou ekonomickou pozici, díky navázání užších vazeb s členskými státy aliance. Následující podkapitoly analyzují plnění pěti předvstupních kritérií NATO ze strany Černé Hory do roku 2015. V závěru každé z těchto podkapitol je uvedeno splnění či nesplnění nutné podmínky pro vstup.

6.3.1. Funkční demokratický systém

Černá Hora je nezávislým a suverénním státem, jejíž formou vlády je republika. Státní moc je dle Ústavy Černé Hory rozdělena na legislativu, exekutivu a jurisdikci. Moc zákonodárná přísluší jednokomorovému parlamentu, moc výkonná vládě a moc soudní tvoří jednotlivé nezávislé soudy. V čele republiky stojí přímo volený prezident a na ústavnost a právnost celého systému dohlíží Ústavní soud (BTI 2016: 11). Ačkoliv ústavní dokument většinově odpovídá evropským demokratickým standardům, dodnes se Černá Hora potýká s řadou problémů. Jedná se především o v praxi neúplně fungující nezávislé soudnictví, problémy s korupcí, organizovaným zločinem a svobodným tiskem, respektive svobodou slova (Gordon 2016). Tyto oblasti byly taktéž identifikovány v ANP z roku 2014 za nejvíce problematické (Ministry of Foreign Affairs and European Integration 2014: 5)

Samotná Evropská komise ve svém reportu z roku 2015 konstatuje, že soudy v praxi nefungují zcela nezávisle. Evropská komise upozorňuje na nutné posilování nezávislosti a zvyšování profesionality soudnictví. Dále také upozorňuje na do praxe ještě nezavedenou, avšak vládou a parlamentem již přijatou legislativu, která by mohla přispět k pokroku v této oblasti (European Commission 2015: 12–13). Na špatnou funkčnost nezávislého soudnictví poukazuje taktéž nezisková organizace CEDEM, podle jejíchž průzkumů z roku 2014, 61,1% obyvatel Černé Hory vnímá soudy jako zkorumpované a lehce ovlivnitelné (BTI 2016: 12).

I přes tyto problémy však Černá Hora dosáhla určitého stupně pokroku v oblasti nezávislého soudnictví. Ten započal v roce 2008, kdy došlo ke zřízení Soudcovské rady, jako nezávislé instituce, které byly předány pravomoci jmenovat a odvolávat soudce³².

---

³² Do té doby jmenoval soudce parlament Černé hory (Milosevic 2012).

Většina členů této rady byla však stále volena parlamentem Černé Hory, a tak nedošlo k nijak razantnímu pokroku, na což poukazovaly také neziskové organizace (Milosevic 2012). Částečný zlom přinesl až ústavní dodatek z roku 2013, který byl přijat díky nátlaku mezinárodních organizací včetně NATO. Na nutnost přijetí tohoto dodatku NATO upozornilo prostřednictvím ANP z roku 2012. Dodatek tak stanovuje, že alespoň polovina členů Soudcovské rady musí být součástí justice, a tedy nezávislá na politických činitelích (Ministry of Foreign Affairs and European Integration 2012: 27–28; BTI 2016: 12). K posílení nezávislého soudnictví by měl přispět také zákon přijatý v roce 2015, který upravuje kariérní postup v soudnictví, a snaží se tak předcházet možným podvodům (European Commission 2015: 12).

Dalším problémem, jenž zatěžuje funkčnost černohorské demokracie, je vysoká míra korupce. Ta představuje vážný problém téměř ve všech oblastech veřejné politiky. Evropská komise poukazuje na to, že je nezbytné implementovat další protikorupční legislativu, neboť přijaté zákony nejsou dostatečně efektivní (European Commission 2015: 14). Také z perspektivy Transparency International je Černá Hora zatížena korupcí. V hodnotícím indexu obdržela podprůměrné skóre 44 bodů ze 100³³, což ji zařazuje do skupiny států s vysokým výskytem korupce (transparency.org).

Ve snaze boje proti korupci došlo k zavedení Antikorupční agentury, která funguje od ledna 2016 (Ministry of Foreign Affairs and European Integration 2015: 25). Nicméně neziskové organizace působící na území Černé Hory, ještě před začátkem jejího fungování, označily její vliv za velmi limitující, kvůli jejím nedostatečným kompetencím (freedomhouse.org: Freedom in the World 2015). V rámci protikorupční legislativy došlo v roce 2015 také k přijetí zákona, který upravuje transparentnost financování politických stran, které bylo často velmi neprůhledné a vyvolávalo konflikty především mezi DPS a opozicí (BTI 2016: 8).

Boj s organizovaným zločinem představuje další velmi závažný problém. Evropská komise oceňuje, že Černá Hora dosáhla určitého pokroku v boji s organizovaným zločinem, zřízením Speciální prokurátorské kanceláře a také čtyř speciálních policejních jednotek³⁴. Evropská komise však nabádá k dalším opatřením, neboť stejně jako u korupce, funkčnost dosavadní legislativy není dostatečná. Praní špinavých peněz, obchod s drogami, obchod s lidmi a financování terorismu jsou jasné důkazy přetrvávajících problémů (European

---

³³ 0 představuje státy zatížené vysokou mírou korupce, 100 představuje státy téměř bez korupce.

³⁴ Jejich zřízení bylo taktéž zahrnuto v jednom z cílů ANP (Ministry of Foreign Affairs and European Integration 2015: 22).

Commission 2015: 16–17). Zemí údajně prochází takzvaná balkánská stezka, na které se obchoduje se zbraněmi a drogami z Afghánistánu (Kabud'ová 2015). Podle EUROPOLU, praní špinavých peněz na území Černé Hory je provozováno převážně ruskými investory (Independent Balkan News Agency 2013).

S korupcí a organizovaným zločinem jsou také spojovány vládní špičky a především ještě stále úřadující premiér Milo Djukanović, který působí v čele Černé Hory od počátku 90. let. Jeho rodina patří k těm nejbohatším v celé zemi, což je údajně následek jeho pašerácké kariéry. Během 90. let se měl podílet, společně s italskou mafií, na nelegálním obchodu s cigaretami. Vina mu však v tomto ohledu nebyla nikdy dokázána. Daleko závažnější aférou se pro něj stala privatizace Prve Banky, kterou Djukanović, jako předseda privatizační rady, výhodně prodal svému bratrovi a jeho společnosti Monte Nova (Kabud'ová 2015). Jeho jméno je dále spojováno také s aférou Magyar Telecom. V této aféře údajně došlo k vyplacení cca devíti milionů dolarů, skrze falešné smlouvy, čelním vládním představitelům Černé Hory. Seznam Djukanovićových afér je ve skutečnosti mnohem delší, jak uvádí Kenneth Rapoza, redaktor časopisu *Forbes*. Rapoza dále tvrdí, že v Černé Hoře neexistuje transparentnost, vládne tam klientelismus a korupce, kterou řídí vládní špičky. Rapoza podotýká, že přijetí tohoto malého „mafíánského“ státu do struktur NATO může ohrozit budoucí pověst aliance (Rapoza 2015a).

Další závažný problém černohorské demokracie lze spatřit v oblasti svobody tisku. Ačkoliv je tato svoboda garantována Ústavou Černé Hory, ve skutečnosti nedochází k její plnohodnotné funkčnosti. To dokazuje agentura Freedom House na případech černohorských deníků *Vijesti*, *Dan* a *Monitor*, které byly pokutovány stovkami tisíc eur za urážku premiéra Djukanoviće a jeho rodiny. I přesto, že se tyto deníky soudně odvolaly, jejich šance na úspěch jsou dodnes mizivé kvůli neprofesionalitě soudnictví a jeho nedostatečné nezávislosti. Nejen však udělování pokut, ale i násilné útoky jsou organizovány proti novinářům. V roce 2015 bylo evidováno celkem 16 takových útoků, z nichž většina se váže k říjnovým protestům v Podgorici. Těmto útokům ve většině případů čelí novináři, kteří upozorňují na korupční aféry Djukanoviće a nesympatizují s vládou (Marović 2016: 7; freedomhouse.org: Freedom of the Press 2015).

Podle hodnocení Freedom House, v oblasti tranzice národů, Černá Hora nezaznamenala téměř žádný pokrok v demokratizaci. Zatímco v roce 2007 obdržela demokratické skóre 3,93, v roce 2015 to bylo 3,86. Došlo tedy k minimálnímu zlepšení, neboť skóre 1 označuje nejvyšší úroveň demokratického pokroku a 7 nejnižší. Toto téměř neměnicí se skóre je způsobeno především zhoršenou situací v oblasti nezávislých médií,

v ostatních oblastech došlo k minimálnímu zlepšení, nebo alespoň ke stagnaci (Marović 2016: 1).

Z předchozích odstavců vyplývá, že Černá Hora nemá plně funkční demokratický systém, a tedy neplní jedno z předvstupních kritérií NATO. Přizvání tohoto státu do struktur aliance tedy neodpovídá myšlenkám neoliberálního institucionalismu a jeho technickému charakteru. I když Černá Hora přijala legislativu, která umožňuje lepší funkčnost jejího demokratického fungování, v praxi ji plně nevyužívá kvůli nedostatečné profesionalitě jurisdikce. NATO napomohlo identifikovat hlavní demokratické problémy tohoto státu prostřednictvím ANP. Cíle těchto ANP upozorňovaly na nutné legislativní změny, které byly později přijaty. Obecně lze konstatovat, že dialog mezi Černou Horou a NATO nabádá ke zlepšování demokratické funkčnosti.

6.3.2. Civilní řízení a demokratická kontrola armády

Zřízení demokratické a civilní kontroly ozbrojených sil je jedním z klíčových elementů demokratických reforem transformujících se států. Černá Hora je zemí, ve které mohlo NATO tento element vybudovat od základů, neboť vládní politické strany vyjadřovaly ochotu prozápadnímu směřování (Boonstra 2007: 14).

Účinný základ civilní kontroly ozbrojených sil se vztahuje především k vytvoření vhodných mechanismů pro prevenci vojenské intervence uvnitř domácí politiky. K tomu, aby mohla civilní kontrola fungovat, musí ve státě existovat dle Jeffreyho Simona, amerického odborníka na bezpečnost: jasné právní a ústavní vymezení pravomocí mezi prezidentem a vládou, a také mezi premiérem a ministrem obrany (1), parlamentní kontrola rozpočtu na obranu (2), parlamentní kontrola armádního generálního štábu a vojenského velení, jejichž velitelem je civilní ministr obrany (3) a obnovená vojenská prestiž (4), (Simon 1996: 26–28).

Černá Hora učinila velké legislativní a institucionální reformy od dob získání své nezávislosti. Už Ústava Černé Hory z roku 2007 uvádí, že armádní složky musí být pod civilním dohledem. Následné přijetí nejrůznějších zákonů³⁵ a strategických dokumentů³⁶ pak umožnilo vybudovat dnešní podobu civilního řízení ozbrojených sil. Parlament Černé Hory je v současnosti nejvyšším orgánem, který provádí kontrolu nad ozbrojenými silami prostřednictvím svého Bezpečnostního a obranného výboru. Parlament má taktéž

---

³⁵ Zákon o parlamentním dohledu na poli bezpečnosti a obrany (2010), Zákon o pozměňovacích návrzích k zákonu o obraně (2012), Zákon o změnách zákona o ozbrojených silách Černé Hory (2014)

³⁶ Národní bezpečnostní strategie (2008) a Obranná strategie (2008)

rozhodovací pravomoc nad participací v zahraničních misích, vyhláší válečný stav, popřípadě stav nouze a vysílá armádní jednotky do mezinárodních operací. Tyto aktivity schvaluje na základě návrhů Obranné a bezpečnostní rady (Đorđević, Vučinić, Vučković 2016: 607–608).

V roce 2010 došlo k přijetí Zákona o parlamentním dohledu na poli bezpečnosti a obrany, který udělil Bezpečnostnímu a obrannému výboru kontrolu nad armádním rozpočtem. Parlament tak de facto oficiálně získal kontrolu nad armádními výdaji a Černá Hora se stala jednou z mála zemí, která přijala zákon v oblasti civilní kontroly svých ozbrojených sil. Přijatý zákon přispívá k demokratizaci země a vytyčuje vztahy mezi již zmíněným parlamentním výborem a ministerstvem obrany (NATO 2015: 17). Nutno podotknout, že výbor dodnes funguje s určitými vadami, neboť nedokáže využívat veškeré své kontrolní mechanismy. Problém představuje i politizace členů výboru, kteří tak neplní svou funkci naprosto nezávisle, protože se nechávají ovlivňovat politickými stranami (Đorđević, Vučinić, Vučković 2016: 609).

Hlavním orgánem, který drží svrchovanost nad národní obranou, je však Obranná a bezpečnostní rada (DSC), která se skládá z prezidenta, premiéra a předsedy jednokomorového parlamentu. Nedávno přijatý zákon pak jasně definuje rozdělení moci, z hlediska obranných záležitostí, mezi tyto tři představitele a stanovuje, že DSC je bezesporu nejdůležitějším orgánem v rámci rozhodovacích procesů pro národní obranu. Ačkoliv je předsedou DSC prezident, zákon mu neumožňuje jednat unilaterálně a pro přijetí rozhodnutí je nezbytný konsensus všech tří členů. Důležitější rozhodnutí musí odsouhlasit i parlament: válečný stav, stav nouze, zahraniční mise. Prezident je také vrchním velitelem ozbrojených sil v čase války, tedy pokud válečný stav odsouhlasí všichni členové DSC a parlament.

Vláda má pouze marginální roli³⁷ v obranných záležitostech a je plně podřízena DSC. Ministrem obrany je civilista, ať už v čase války nebo míru, který zajišťuje, aby přijatá rozhodnutí DSC byla dodržována. Na základě rozdělených kompetencí lze konstatovat, že ministru obrany je plně podřízen náčelník generálního štábu, jmenovaný DSC. Také lze dodat, že ministrovy kompetence značně narostly od dob získání nezávislosti (Đorđević, Vučinić, Vučković 2016: 610–611).

Na základě předchozích odstavců lze konstatovat, i přes zmíněné problémy, že v Černé Hoře funguje civilní řízení ozbrojených sil. K jejímu zavedení přispělo i NATO, prostřednictvím nejrůznějších dialogů, expertíz, které byly poskytnuty v rámci programu

---

³⁷ Vydává a přijímá pouze strategické dokumenty.

PfP a MAP. Například přijetí Zákona o parlamentním dohledu na poli bezpečnosti a obrany bylo jedním z cílů prvního ANP z roku 2010 (Ministry of Foreign Affairs and European Integration 2010: 11). Program Building Integrity, jenž je součástí Akčního plánu partnerství, pro budování obranných institucí poskytl prostor pro vedení dialogu mezi Černou Horou a NATO v této oblasti (NATO 2015: 16).

6.3.3. Pokrok směrem k tržnímu hospodářství

Ekonomickou transformaci započala Černá Hora společně se Srbskem již v 90. letech, stejně jako většina států bývalého východního bloku. Avšak tato transformace byla během prvních let absolutně zmrazena díky nepříznivé politické situaci a sankcím, které byly uvaleny na FRY prostřednictvím OSN. Tyto záležitosti měly za následek stále se snižující HDP a odklad reforem, které by umožnily prohloubení ekonomických svobod (Katnić, Lukšić 2016: 693).

Mezi lety 1998–2000 docházelo k neustálým sporům mezi Podgoricou a Bělehradem, které ukončily až srbské politické změny. V návaznosti na tyto změny ustavila Černá Hora novou vládu, která začala naplno uplatňovat funkční a institucionální suverenitu, což umožnilo založení nezávislého ekonomického systému, distancujícího se od Bělehradu. Mezi lety 2000–2002, Černá Hora přijala opatření ovlivňující měnovou, finanční a fiskální politiku, stejně jako zahraniční obchod. V tomto období začala Černá Hora řešit otázku privatizace a vlastnických práv. Klíčovou roli v tomto procesu zastával Veselin Vukotić, prominentní ekonom, který se zasloužil o privatizační agendu a ekonomické reformy země (Katnić, Lukšić 2016: 694).

Černohorskou ekonomiku je dodnes možné označit za stále se transformující k ideálu tržního hospodářství. Do roku 2015 bylo předáno do soukromého vlastnictví asi 85% státních podniků, přičemž největší část byla zprivatizována na počátku 21. století, pomocí takzvané kuponové privatizace (forbes.com: Montenegro). Co se týče měnové politiky, v roce 2001 se stala jedinou oficiální měnou na území Černé Hory německá marka, která však byla vzápětí vystřídána eurem. Zavedená nová měna nahradila jugoslávský dinár, který byl často negativně ovlivněn hyperinflací. V tomto období začalo dále docházet k liberalizaci kapitálových toků, k odstraňování obchodních překážek³⁸a administrativních kontrol cen. Černá Hora začala také naplno podporovat potenciál ekonomického růstu země,

---

³⁸ kvóty, prohibice, celní sazby

podnikání (Katnić, Lukšić 2016: 695–696). V roce 2003, v rámci daňové reformy, došlo k zavedení daně z přidané hodnoty (Katnić, Lukšić 2016: 697).

Jako nezávislá země, v roce 2007, se Černá Hora stala součástí Světové banky a Mezinárodního měnového fondu. V roce 2011 se také integrovala do struktur Světové obchodní organizace. Od roku 2012 se dále snaží vstoupit do EU, aby mohla naplno využívat benefity eurozóny (forbes.com: Montenegro). Podle zprávy o pokroku, který Evropská komise publikovala na konci roku 2015, si Černá Hora zachovává makroekonomickou stabilitu a vytváří vhodné prostředí pro podnikání. Díky EU a jejím nástrojům dosáhla i fiskální konsolidaci. Evropská komise oceňuje i rychlou rekonvalescenci ekonomiky z období recese (European Commission 2015: 23–24). Nicméně černohorskou ekonomiku v současné době trápí vysoká nezaměstnanost, která se odhaduje přibližně na 17,2% (Katnić, Lukšić 2016: 700). Nepříznivé účinky na ekonomiku země má také vysoká míra korupce a organizovaný zločin (forbes.com: Montenegro). Avšak i přes tyto negativní vlivy ekonomika Černé Hory stále roste a zaznamenává progres směrem k tržnímu hospodářství. Například HDP se od roku 2000 více jak ztrojnásobilo a jeho průměrný roční přírůstek, mezi lety 2000–2015, představuje cca 3%. V této stejné časové periodě došlo i k redukci inflace z 25,7% na 1% (Katnić, Lukšić 2016: 699–700).

Dle neoliberálních institucionalistů, jak bylo uvedeno v teoretické části této práce, předvstupní dialog členů NATO s kandidátskými zeměmi vede k narůstajícím přítokům FDI ze strany členů směrem ke kandidátovi. Toto tvrzení však nelze potvrdit u případu Černé Hory. Na základě tabulky uvedené níže lze konstatovat, že přítok FDI do Černé Hory zaznamenal pokles ze strany členských zemí NATO. Za největší zahraničními investory v Černé Hoře lze z dlouhodobého hlediska označit Rakousko, Rusko, Maďarsko, Itálii, a Velkou Británii (forbes.com: Montenegro).

Tabulka č. 1: Přítok FDI do Černé Hory v uvedených letech:

	2006	2010	2015
Celkový přítok FDI	644 333 235,54 €	643 093 273,18 €	757 435 190 €
Přítok FDI od členů NATO ³⁹	342 588 555 €	250 745 858,6 €	242 198 670 €
FDI od členů NATO v %	53%	39%	32%

Zdroj: Central bank of Montenegro 2007: 132; 2011: 80–81; 2016: 100–101, zpracování autor

³⁹ Jsou započítány i FDI z Chorvatska a Albánie, ačkoliv v roce 2006 ještě členy NATO nebyly.

Navyšující se HDP, schopnost rychlé rekonvalescence z období recese, snižující se inflace, stálý přítok zahraničních investic a svobodnější obchodní legislativa jsou důkazy toho, že ekonomika Černé Hory zaznamenává progres směrem k tržnímu hospodářství i přes nepříznivé procento nezaměstnanosti. Na základě předchozích odstavců lze tedy označit ekonomické kritérium za splněné. Nelze však konstatovat, že by NATO nějakým razantním způsobem přispělo ke zlepšení ekonomiky Černé Hory, což dokazuje i snižující se procento FDI ze strany členů aliance. V oblasti ekonomických záležitostí se NATO spíše spoléhá na EU a její nástroje, protože poslední ANP se této oblasti věnuje velmi stručně (Ministry of Foreign Affairs and European Integration 2014: 61–63).

6.3.4. Vyřešené neshody se sousedními státy a závazek k řešení mezinárodních sporů mírovou cestou

Černá Hora je jednou z mála zemí bývalé Jugoslávie, která svou nezávislost získala demokratickou cestou. Nicméně válka v Jugoslávii a četná etnicita Balkánu jsou dodnes spouštěče drobných napětí, ať už uvnitř státu nebo i vně. I přes tyto drobné konflikty lze však považovat současný Balkán za stabilní (Djurović 2009: 100–101). Ve své Národní bezpečnostní strategii Černá Hora prohlašuje, že bude nadále zlepšovat spolupráci se státy v regionu a přispívat ke stabilitě a míru ve světě. Černá Hora chce vstupem do NATO především pozdvihnout bezpečnostní úroveň Balkánu, neboť zapojení NATO v regionu vnímá jako prevenci před dalšími etnickými konflikty. Černá Hora se také v tomto dokumentu zavazuje k diplomatickému řešení mezinárodních sporů (Ministry of Defence 2008: 4).

Přímou bezpečnostní hrozbu Černá Hora považuje za velmi omezenou, avšak nepodceňuje ji. Bezpečnost Černé Hory, dle Národní bezpečnostní strategie, nejvíce ohrožuje terorismus, organizovaný zločin, ekologické hrozby, problémy spojené s globalizačním procesem, nelegální migrace, zbraně hromadného ničení, drogy a mnohé další. Opomenuty nezůstávají ani regionální problémy (Ministry of Defence 2008: 6–7).

V zájmu zachování míru v regionu byly zbudovány, za podpory NATO a dalších mezinárodních organizací, kooperační iniciativy pro jihovýchodní Evropu, do kterých se zapojila i Černá Hora. Mezi tyto iniciativy se řadí Jadranská charta, Jihovýchodní evropská iniciativa, Jihovýchodní proces evropské spolupráce atd. Mimo tyto iniciativy se Černá Hora zapojila i do Iniciativy centrální Evropy a INTERPOLU (Djurović 2009: 102).

Avšak i přes tyto regionální kooperační iniciativy, Černá Hora nemá dodnes dořešené hraniční nesrovnalosti, ačkoliv se nutnost jejich řešení objevila ve všech pěti ANP, které

byly vydány mezi lety 2010 až 2014. K podepsáním demarkační dohody došlo roku 2015 pouze s Bosnou a Hercegovinou (Ministry of Foreign Affairs and European Integration 2015: 14). Tohoto konsensu, ohledně sporného území Sutorina, nebylo dosaženo jednoduše, neboť neustále docházelo k diplomatickým sporům, které blokovaly jednání. Černohorský prezident Filip Vujanović kvůli bosenskému územnímu nároku dokonce odmítl jmenovat velvyslance do sousedního státu. Po několika měsících byl celý spor ukončen za pomoci USA a jejich nátlaku, což způsobilo opětovné jmenování velvyslance do funkce a uklidnění celé situace (TRT WORLD 2015).

Nevyřešené hraniční spory má Černá Hora stále s Chorvatskem ohledně poloostrova Prevlaka, který je územně strategicky významný kvůli těžbě ropy a zemního plynu. Ačkoliv nebyly schopny zainteresované státy vyřešit tento spor samostatně, v roce 2008 jeho řešení přenechaly Mezinárodnímu soudnímu dvoru v Haagu. Oba státy se zavázaly k řešení tohoto sporu mírovou cestou a k respektování rozsudku haagského tribunálu. Chorvatsko dodalo, že nebude nijak bránit Černé Hoře ve vstupu do NATO (Milosevic 2013).

Nevyřešené hranice musí Černá Hora řešit i s Kosovem. Ačkoliv je demarkace mezi těmito dvěma státy z 93% dohodnuta (Ministry of Foreign Affairs and European Integration 2015: 17), zbylé procento vytváří neshody především mezi kosovskými politiky. V roce 2015 byla vrchními představiteli obou států odsouhlasena zbylá demarkace, kterou bylo nutné potvrdit v parlamentech obou zemí. Zatímco parlament Černé Hory s tímto rozhodnutím neměl problém, Kosovo dodnes potvrzení odkládá kvůli nesouhlasu opozičních politických stran. Ty se doprošují nárokovaní větší části území, a vytváří tak spory jak na politické scéně, tak i mezi obyvatelstvem (Prekic 2014).

Na základě předchozích odstavců lze tedy konstatovat, že Černá Hora nemá vyřešené veškeré neshody se sousedními státy. Nicméně v případě demarkace s Bosnou a Hercegovinou projevila ochotu a dokázala řešit neshody diplomaticky. Avšak i tak nelze považovat toto kritérium za splněné a nelze ani konstatovat, že by NATO nějakým razantním způsobem napomohlo k jeho řešení. NATO pouze poukazovalo na nutnost řešení této problematiky v ANP a nabádalo k užší spolupráci v regionu (Ministry of Foreign Affairs and European Integration 2014: 17–19, 21–22).

6.3.5. Ochota a schopnost efektivně přispět ke společné obraně

Obecně lze konstatovat, že Černá Hora učinila viditelný pokrok z hlediska vojenských reforem a celkově obranného sektoru. Krátce po získání nezávislosti projevila plnou angažovanost ve vztahu k rozvoji příslušných militárních a obranných schopností směrem k západoevropským standardům. To vyžadovalo především modernizaci v podobě pořízení nových zbraní a dalšího příslušenství, zlepšení existující infrastruktury a personální trénink založený na současných vojenských misích a požadavcích NATO (Đorđević, Vučinić, Vučković 2016: 611).

Černé Hoře se podařilo v poměrně krátké době reorganizovat své armádní síly. Došlo ke snížení armádního personálu z původních 6200 v roce 2008 na 1950 v roce 2015. Nicméně k redukci by mělo docházet i v následujících letech, v roce 2018 by armádní personál měl tvořit pouze 1800 zaměstnanců. Díky partnerským cílům programu PARP bylo do armády zapojeno také více žen, dnes tvoří cca 8,5% z celkového počtu (Đorđević, Vučinić, Vučković 2016: 613). Aktivita programu PfP napomohly ke zprofesionálnění Armády Černé Hory pomocí nejrůznějších výcviků a vzdělávacích aktivit (nato.int: Relations with Montenegro).

Významnou reformou, kterou Černá Hora implementovala, byla strukturální modifikace pozemních sil. Touto reformou byly pozemní síly transformovány z úrovně brigád na úroveň praporů. Tato novinka v rámci organizační struktury znamená, že pozemní síly nemají jednotnou velitelskou strukturu jako dříve, ale fungují jako nezávislé jednotky odpovědné náčelníkovi generálního štábu, což napomáhá k jejich modernizaci (Đorđević, Vučinić, Vučković 2016: 613). Černá Hora také projevila ochotu spolupracovat s NATO v rámci mírových operací v Afghánistánu. Zúčastnila se mírové mise s názvem „International Security Assistance Force“, která započala v roce 2010 a trvala až do konce roku 2014. V současné době, 15 černohorských vojáků spolupracuje na misi s názvem „Resolute Support“, jejímž cílem je odborný výcvik bezpečnostních sil v Afghánistánu (Kněžević 2015: 58).

Nicméně, značně omezený militární rozpočet má velký vliv na rozvoj armádních kapacit a celkovou modernizaci obranného sektoru. Černá Hora neplní jedno ze základních kritérií NATO a nepřiděluje 2% svého HDP na obranné výdaje (Đorđević, Vučinić, Vučković 2016: 612). Z níže uvedené tabulky jasně vyplývá, že Černá Hora ani v jednom z uvedených let neinvestovala 2% svého HDP na armádní účely.

Tabulka č. 2: Výdaje na obranu Černé Hory

rok	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
rozpočet na obranu (v milionech €)	52,9	56,24	57,28	52,73	53,23	52,12	58,5
podíl rozpočtu na obranu v HDP (v %)	1,77	1,81	1,75	1,69	1,59	1,54	1,65

Zdroj: Ministry of Foreign Affairs and European Integration 2015: 8, zpracování autor

Černá Hora také není schopna samostatně chránit, monitorovat a kontrolovat své teritorium⁴⁰, což poukazuje na nedokončenou reformu obranného sektoru. Problém této oblasti představuje především zastaralé a někdy i nepoužitelné vybavení. Černá Hora má nedostatečné technické kapacity pro kontrolu svého vzdušného prostoru, neboť má k dispozici pouze 14 zastaralých helikoptér. Ačkoliv i v této oblasti dosáhla určitého stupně modernizace, například nákupem nové komunikační techniky, ve srovnání se standardy NATO se nachází na velmi limitující úrovni (Đorđević, Vučinić, Vučković 2016: 614–615). Standardy NATO nejsou uspokojeny ani v oblasti námořních sil. S výjimkou jedné lodi modelu PR-41, zbylá námořní flotila taktéž neodpovídá standardům NATO. Modernizace Černé Hory v této oblasti byla taktéž velmi limitující a představovala především nákup komunikačních přístrojů (Đorđević, Vučinić, Vučković 2016: 616–617). Na technickou nevybavenost a omezenost Černé Hory poukazuje také to, že nevládní ani jeden vojenský tank nebo stíhačku (Đorđević, Vučinić, Vučković 2016: 615).

Černá Hora spoléhala na pomoc NATO v oblasti profesionalizace své armády. Té se jí dostalo hned díky IPP, který umožnil společné vojenské tréninky s aliancí, výuku cizího jazyka, vojenské vzdělání atd. (Djurović 2009: 95). Avšak i přes značný pokrok a úsilí nelze konstatovat, že by Černá Hora splnila toto předvstupní kritérium. Ačkoliv projevila ochotu a zapojila se i do některých vojenských operací NATO, nepřispívá požadované procento svého HDP na armádní rozpočet a není schopna efektivně přispět k obraně aliance, což je způsobeno primárně její technickou nevybaveností. Charles V. Peña, bývalý ředitel CATO Institutu a odborník na bezpečnost, taktéž poukazuje na nízkou úroveň bezpečnostního sektoru Černé Hory a na nesmyslné přizvání tohoto státu do NATO. Peña vidí v přijetí Černé Hory potenciální nebezpečí (Peña 2016).

⁴⁰ moře, vzdušný prostor a souš

ZÁVĚR

Každé rozšiřování NATO přitahuje pozornost států, které mají určité strategické zájmy v euroatlantickém regionu. V případě Černé Hory tomu není jinak. Černá Hora, která jako samostatná republika vznikla teprve v roce 2006, má v současné době největší potenciál stát se plnohodnotným, 29. členem aliance. Ve svých strategických dokumentech, které vydala těsně po získání nezávislosti na Srbsku, vyjadřuje ochotu integraci do struktur NATO, a dokonce ji označuje za svůj prioritní cíl.

Ihned v roce 2007 započala Černá Hora dialog s NATO prostřednictvím programu PFP. V následujících letech byla zapojena do jednotlivých nástrojů tohoto programu, a to: IPP, PARP, IPAP a ID. V roce 2009, jako následek úspěšného plnění stanovených cílů programu PFP, byla Černé Hoře nabídnuta participace v MAP. V rámci MAP, Černá Hora společně s NATO vydala celkem pět ANP, které byly zacíleny na nejvíce problematické oblasti tohoto malého balkánského státu. Tyto ANP obsahovaly také doporučení a cíle, kterých by Černá Hora měla dosáhnout v určité časové periodě. V prosinci roku 2015 se NATO rozhodlo přizvat Černou Horu ke vstupu do struktur aliance. V květnu 2016 pak došlo k utvrzení zájmu o vstup obou stran podepsáním přístupového protokolu, což umožňuje Černé Hoře fyzickou účast na jednáních NATO v roli pozorovatele. V současné době se čeká na nezbytný politický konsensus jednotlivých států a samotné Černé Hory, což je požadavek, který zahrnuje článek 10 Washingtonské smlouvy.

Tato práce se zabývala analýzou vztahů mezi Severoatlantickou aliancí a Černou Horou na základě současných paradigmat mezinárodních vztahů, a sice neorealismu a neoliberálního institucionalismu. V teoretické části autor charakterizoval koncept aliance, vytyčil vztah neorealismu a neoliberálního institucionalismu vůči aliancím a poté také konkrétně vůči politice rozšiřování NATO. Dále také autor uvedl pět základních předvstupních podmínek pro případný vstup do NATO, a vytvořil tak základ pro empirickou část práce. V empirické části se pak autor věnoval dialogu mezi NATO a Černou Horou, veřejnému mínění obyvatelstva, strategickým cílům, postoji Ruska a plnění předvstupních podmínek ze strany aspiranta. V rámci této práce se autor snažil zodpovědět jím stanovené hlavní a vedlejší výzkumné otázky.

První a zároveň hlavní výzkumná otázka zněla: *Jaké důvody přiměly NATO k přizvání Černé Hory do jeho struktur? Bylo toto přizvání čistě technickým rozhodnutím, založeným na splněných předvstupních kritériích, nebo šlo o strategický zájem NATO a jeho hlavního lídra? Má tedy přizvání charakter spíše neoliberálního institucionalismu nebo neorealismu?*

Jak autor v teoretické části legitimizoval, pro neorealisty není důležité, zda stát splňuje či nesplňuje alianční předvstupní kritéria. Neorealisté tvrdí, že nejdůležitější je strategický význam aspiranta. Naopak pro neoliberální institucionalisty je vstup do aliance čistě technickým rozhodnutím, založeným na splněných předvstupních kritériích.

Na základě předešlé analýzy, kterou autor předložil v šesté kapitole této práce, nelze konstatovat, že by Černá Hora splnila předvstupní kritéria NATO. Došlo ke zjištění, že Černá Hora splnila pouze dvě kritéria z pěti, a to: kritérium týkající se civilního řízení armádních jednotek a pokroku směrem k tržnímu hospodářství. Zbylé tři požadavky autor neshledává splněnými: fungující demokratický systém, vyřešené neshody se sousedními státy, ochota a schopnost efektivně přispět ke společné obraně. V oblasti fungujícího demokratického systému byly identifikovány největší nedostatky v souvislosti s nezávislou justicí, korupcí, organizovaným zločinem a svobodou tisku, což potvrzuje také Evropská komise nebo agentura Freedom House. Dle Evropské komise, soudy v Černé Hoře nejsou dostatečně profesionální a nefungují zcela nezávisle. Agentura Freedom House konstatuje, že od získání nezávislosti nedošlo téměř k žádnému pokroku v oblasti demokratizace Černé Hory. Fungujícímu demokratickému systému nenahrává ani fakt, že v čele státu již od 90. let stojí DPS a její lídr Milo Djukanović, který je spojován s řadou nevyřešených korupčních afér. V Černé Hoře dochází také k omezování svobod tisku. To dokazují násilné útoky proti novinářům, popřípadě jejich pokutování v souvislosti s upozorňováním na korupční aféry vládních představitelů. Druhou nesplněnou podmínkou jsou nevyřešené teritoriální neshody se sousedním Chorvatskem a Kosovem. Třetí nesplněná podmínka se pak váže k nepřidělování dvou procent HDP do armádního rozpočtu ze strany Černé Hory a k nedokončené reformě obranného sektoru z důvodu nedostatečné armádní vybavenosti. Na základě těchto nedostatků nelze konstatovat, že by přizvání Černé Hory do struktur NATO mělo charakter neoliberálního institucionalismu. Dokonce nedošlo ani k nárůstu přítoku FDI ze strany členských států NATO směrem k aspirantovi. NATO pouze pomáhalo identifikovat problematické oblasti demokratického fungování, prostřednictvím ANP, a napomáhalo zlepšovat profesionalitu armádních jednotek Černé Hory pomocí různých vojenských cvičení.

Jako možné strategické příčiny přizvání tohoto státu do struktur NATO autor v této práci uvedl: umístění neboli lokaci (integrací Černé Hory NATO získá dohled nad celým pobřežím Jadranského moře), prokázání validity politiky otevřených dveří (motivace pro další aspiranty), vzkaz Rusku, že nemá veto nad činností NATO a v neposlední řadě zařazení Černé Hory do struktur aliance jako prevence před dalšími etnickými konflikty na západním

Balkáně. Tyto strategické příčiny by se daly dle neorealismu interpretovat jako zájmy NATO a především jeho lídra, USA. Lze tedy konstatovat, že přizvání Černé Hory do struktur má spíše charakter neorealismu než neoliberálního institucionalismu. Jako důvody tohoto přizvání lze tedy označit výše uvedené strategické příčiny přizvání.

Druhá výzkumná otázka zněla: *Jak se dnes staví obyvatelstvo Černé Hory ke vstupu do NATO a k jakým změnám došlo od roku 2006?* Na základě uvedené analýzy lze konstatovat, že veřejné mínění a obecná idea připojení Černé Hory do struktur NATO získává stále více příznivců, a tedy převyšuje nesouhlasný postoj. Od roku 2006 došlo k mnoha změnám ve veřejném mínění. To autor reflektuje ve zpracovaných grafech, vytvořených na základě dat, které sesbírala nezisková organizace CEDEM a agentura IPSOS. Období od roku 2006 po konec roku 2011 bylo charakteristické narůstající podporou vůči vstupu do NATO. Listopad a prosinec byly měsíce, kdy souhlasné stanovisko poprvé převyšovalo opoziční. Avšak v následné etapě do poloviny roku 2015 měla opozice vstupu do aliance převahu. Zlom přinesla cca polovina roku 2015, kdy začalo souhlasné stanovisko převyšovat nesouhlasné, což potvrdila i agentura DAMAR. I přes současné pozitivní výsledky veřejného mínění nelze však konstatovat, že absolutní většina obyvatel Černé Hory je nakloněna vstupu do NATO. Výsledky jsou stále velmi těsné, což je způsobeno početnou srbskou minoritou, bombardováním území Černé Hory v 90. letech jednotkami NATO a jakýmsi kulturním a náboženským vztahem k Rusku.

Třetí a zároveň poslední výzkumná otázka zněla: *Jaký postoj zaujalo Rusko k přizvání Černé Hory do struktur NATO?* Rusko je z dlouhodobého hlediska striktně proti zapojování nových států do struktur NATO, což je způsobeno jeho hluboce zakořeněným strachem z izolace a obklíčení potenciálním protivníkem. V případě přizvání Černé Hory do struktur NATO tomu nebylo jinak. Rusko si uvědomuje, že přichází o stát, který s ním sdílí podobné kulturní a náboženské hodnoty. Navíc si uvědomuje, že pokud se Černá Hora stane plnohodnotným členem aliance, tak navždy ztratí přístup k Jadranskému moři a především k významnému přístavnímu městu Bar pro své militární jednotky. Z těchto důvodů Rusko ihned vyjádřilo negativní postoj k přizvání Černé Hory do struktur NATO. Vrcholní představitelé Ruské federace navíc uvádějí ve svých stanoviscích nejružnější výhrůžky a identifikují Černou Horu jako nového nepřítel. Situaci nenahrává ani fakt, že 40% černohorských nemovitostí je v soukromém majetku ruských investorů a také to, že ruské zahraniční investice představují třetinu všech těchto FDI.

V souvislosti s tématem této bakalářské práce je možné se dále zaměřit na demokratizační schopnosti NATO, a tedy zkoumat, zda aliance napomohla předvstupním

dialogem k demokratizaci Černé Hory, například v oblasti nezávislého soudnictví nebo svobody tisku. Dále je také možné porovnat připravenost Černé Hory se současnými kandidátskými státy NATO na základě stanovených předvstupních kritérií.

LITERATURA

Bátor, Peter. 2014. „Montenegro`s way to the door of NATO.“ *cepolicy.org*, 2014 (online; Pdf). Dostupné z: <<http://www.cepolicy.org/publications/montenegros-way-door-nato-0>> (30. 11. 2016)

Bebler, Anton A. 1999. „A Research Note on Eligibility for NATO Membership.” Pp. 49–57 in Anton A. Bebler (ed.). *The Challenge of NATO Enlargement*. Westport, CT: Praeger.

Beneš, Vít. 2009. „Realismus (Waltz, Mearscheimer, Walt, Schweller)” Pp. 30–59 in Pavel Barša (ed.). *Dialog teorií: Filozofická dilemata výzkumu mezinárodních vztahů*. Praha: SLON.

Bertelsmann Stiftung`s Transformation Index (BTI). 2016. „Montenegro Country Report.“ *bti-project.org*, 2016 (online; Pdf). Dostupné z: <https://www.bti-project.org/fileadmin/files/BTI/Downloads/Reports/2016/pdf/BTI_2016_Montenegro.pdf> (31. 10. 2016)

Boonstra, Jos. 2007. „NATO's Role in Democratic Reform.“ *fride.org*, May 2007 (online; Pdf). Dostupné z: <<http://fride.org/publication/128/nato-s-role-in-democratic-reform>> (31. 10. 2016)

CDM. 2015a. „Surveys have shown: 41.6–47 percent of citizens support NATO“ *cdm.me*, 23. 6. 2015 (online). Dostupné z: <<http://www.cdm.me/english/surveys-have-shown-416-47-percent-of-citizens-support-nato>> (31. 10. 2016)

CDM. 2015b. „Ipsos: For joining the NATO is 56 percent of citizens“ *cdm.me*, 7. 10. 2015 (online). Dostupné z: <<http://www.cdm.me/english/ipsos-for-joining-the-nato-is-56-percent-of-citizens>> (31. 10. 2016)

CDM. 2016. „Damar: 46.1 percent of Montenegro in favor of NATO“ *cdm.me*, 6. 7. 2016 (online). Dostupné z: <<http://www.cdm.me/english/damar-461-percent-of-montenegro-in-favor-of-nato>> (31. 10. 2016)

Central Bank of Montenegro. 2007. „Central Bank of Montenegro Annual Report 2006.“ *cbcg.org*, 2007 (online; Pdf). Dostupné z: <http://www.cb-cg.org/eng/index.php?mn1=publications&mn2=annual_reports&mn3=cbcg_annual_report> (31. 10. 2016)

Central Bank of Montenegro. 2011. „Central Bank of Montenegro Annual Report 2010.“ *cbcg.org*, 2011 (online; Pdf). Dostupné z: <http://www.cb-cg.org/eng/index.php?mn1=publications&mn2=annual_reports&mn3=cbcg_annual_report> (31. 10. 2016)

Central Bank of Montenegro. 2016. „Central Bank of Montenegro Annual Report 2015.“ *cbcg.org*, 2016 (online; Pdf). Dostupné z: <http://www.cb-cg.org/eng/index.php?mn1=publications&mn2=annual_reports&mn3=cbcg_annual_report> (31. 10. 2016)

Centre for Democracy and Human Rights (CEDEM). 2016. „Political Public Opinion of Montenegro.“ *cedem.me*, June 2016 (online; Pdf). Dostupné z: <<http://www.cedem.me/en/programmes/empirical-research/politacal-public-opinion>> (31. 10. 2016)

„Corruption by Country/Territory: Montenegro 2015“ *transparency.org*, (online). Dostupné z: <<http://www.transparency.org/country#MNE>> (31. 10. 2016)

Česká televize. 2015. „Černá Hora dostala pozvánku k jednání o vstupu do NATO“ *ceskatelevize.cz*, 2. 12. 2015 (online). Dostupné z: <<http://www.ceskatelevize.cz/ct24/svet/1628898-cerna-hora-dostala-pozvanku-k-jednani-o-vstupu-do-nato>> (31. 10. 2016)

Divize veřejné diplomacie NATO. 2012. „Co je NATO? Úvod do transatlantické aliance“ *nato.int*, 2012 (online, Pdf). Dostupné z: <http://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_publications/20120905_what_is_nato_cz.pdf> (19. 10. 2016)

Djurović, Gordana. 2009. „Montenegro's Strategic Priorities on the Path of Euro-Atlantic Integration.” *The Quarterly Journal* 9 (1), 93–112. Dostupné z: <<https://www.ciaonet.org/catalog/19385>> (31. 10. 2016)

Donnelly, Jack. 2005. „Realism.“ Pp. 29–54 in Scott Burchill, Richard Devetak, Jack Donnelly, Andrew Linklater, Matthew Patterson, Christian Reus-Smit (eds.). *Theories of International Relations*. New York: Palgrave Macmillan.

Dorđević, Vladimir, Boro, Vučinić, Vladimir, Vučković. 2016. „Partnership for a Secure Future: Montenegrin Road to NATO from 2006 to 2015.” *The Journal of Slavic Military Studies* 29 (4), 602–625. Dostupné z: <<http://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/13518046.2016.1232552>> (19. 10. 2016)

Doyle, Michael W. 1983. „Kant, Liberal Legacies, and Foreign Affairs.” *Philosophy & Public Affairs* 12 (3), 205–235. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/2265298?seq=1#page_scan_tab_contents> (19. 10. 2016)

Drewett, Michael. 2015. „Montenegro and NATO: the likelihood of accession and its repercussions.“ *cgsrs.org*, December 2015 (online; Pdf). Dostupné z: <http://www.cgsrs.org/files/files/publications_40.pdf> (31. 10. 2016)

Drulák, Petr. 1996. „Proč vznikají aliance?“ *Mezinárodní vztahy* 31 (1), 85–91. Dostupné z: <<https://mv.iir.cz/article/view/1011>> (14. 10. 2016)

Drulák, Petr. 2003. *Teorie mezinárodních vztahů*. Praha: Portál.

Džankić, Jelena. 2007. „Montenegrin NATO Membership Aspirations After the Referendum on Independence.” *The Macedonian Foreign Policy Journal* 2 (3), 100–107. Dostupné z: <<https://www.ceeol.com/search/article-detail?id=231545>> (31. 10. 2016)

Džankić, Jelena. 2012. „Montenegro Minorities in the Tangles of Citizenship, Participation, and Access to Rights.“ *Journal on Ethnopolitics and Minority Issues in Europe* 11 (3), 40–59. Dostupné z: <<http://cadmus.eui.eu/handle/1814/25475>> (31. 10. 2016)

Eichler, Jan. 2009. *Mezinárodní bezpečnost v době globalizace*. Praha: Portál.

„Enlargement“ *nato.int*, (online). Dostupné z: <http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_49212.htm> (25. 10. 2016)

Escritt, Thomas, Mark, Heinrich. 2016. „Montenegro's ruling party proposes new PM candidate in bid for coalition“ *reuters.com*, 26. 10. 2016 (online). Dostupné z: <<http://www.reuters.com/article/us-montenegro-primeminister-idUSKCN12Q0ND>> (31. 10. 2016)

„Euro-Atlantic Partnership Council (EAPC)“ *nato.int*, (online). Dostupné z: <http://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_49276.htm?selectedLocale=en> (25. 10. 2016)

European Commission. 2015. „Montenegro Report 2015.“ *ec.europa.eu*, November 2015 (online; Pdf). Dostupné z: <http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/key_documents/2015/20151110_report_montenegro.pdf> (31. 10. 2016)

Farkas. Evelyn N. 2015. „Montenegro Will Join NATO - and That Matters“ *defenseone.com*, 23. 12. 2015 (online). Dostupné z: <<http://www.defenseone.com/ideas/2015/12/montenegro-will-join-nato-and-matters/124733/>> (31. 10. 2016)

Fidler, Jiří, Petr, Mareš. 1997. *Dějiny NATO*. Praha: Paseka.

„Freedom in the World 2015: Montenegro“ *freedomhouse.org*, (online). Dostupné z: <<https://freedomhouse.org/report/freedom-world/2015/montenegro>> (31. 10. 2016)

„Freedom of the Press 2015: Montenegro“ *freedomhouse.org*, (online). Dostupné z: <<https://freedomhouse.org/report/freedom-press/2015/montenegro>> (31. 10. 2016)

Friis, Karsten. 2015. „NATO Enlargement - Back on the Agenda.“ *Norwegian Institute of International Affairs*, June 2015 (online; Pdf). Dostupné z: <<http://www.nupi.no/en/Publications/CRISTin-Pub/NATO-Enlargement-Back-on-the-Agenda>> (25. 10. 2016)

Frydrych, Eunika Katarzyna. 2008. „The Debate on NATO Expansion.“ *The Quarterly Journal* 7 (4), 1–41. Dostupné z: <http://connections-qj.org/system/files/07.4.01_Frydrych.pdf> (14. 10. 2016)

- Glaser, Charles L. 2003. „Structural Realism in a more complex world.“ *Review of International Studies* 29 (3), 403–414. Dostupné z: <<https://www.cambridge.org/core/journals/review-of-international-studies/article/structural-realism-in-a-more-complex-world/2B8EDA394F25DFCF323F7E435BCF6853>> (19. 10. 2016)
- Gordon, J. D. 2016. „Montenegro's Risky Accession into NATO“ *nationalinterest.org*, 11. 10. 2016 (online). Dostupné z: <<http://nationalinterest.org/feature/montenegros-risky-assession-nato-18010>> (31. 10. 2016)
- Gordon, Philip H. 2001/02. „NATO After 11 September.“ *Survival* 43 (4), 89–106. Dostupné z: <<http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/00396330112331343145>> (19. 10. 2016)
- Gramer, Robbie. 2015. „The New Thorn In Russia's Side; Why Moscow Doesn't Want Montenegro Joining NATO” *foreignaffairs.com*, 24. 12. 2015 (online). Dostupné z: <<https://www.foreignaffairs.com/articles/yugoslavia-montenegro/2015-12-24/new-thorn-russias-side>> (31. 10. 2016)
- Hallams, Ellen. 2009. „The Transatlantic Alliance renewed: the United States and NATO since 9/11.“ *Journal of Transatlantic Studies* 7 (1), 38–60. Dostupné z: <<http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/14794010802658823?journalCode=rjts20>> (19. 10. 2016)
- Hellmann, Günther, Reinhard, Wolf. 1993. „Neorealism, Neoliberal Institutionalism and the Future of NATO.“ *Security Studies* 3 (1), 3–43. Dostupné z: <<http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/09636419309347537>> (19. 10. 2016)
- Hujerová, Jana. 2016. „Černá Hora, poslední rozšíření NATO“ *amo.cz*, 27. 6. 2016 (online). Dostupné z: <<http://www.amo.cz/cs/budoucnost-nato-po-varsavskem-summitu/cerna-hora-posledni-rozsireni-nato/>> (31. 10. 2016)
- Hunter, Robert E. 2015. „NATO Enlargement? The Case of Montenegro“ *europeaninstitute.org*, 9/2015 (online). Dostupné z: <<http://www.europeaninstitute.org/index.php/ei-blog/251-european-affairs/ea-april-2015/2023-nato-enlargement-the-case-of-montenegro>> (31. 10. 2016)

Christensen, Thomas J., Jack, Snyder. 1990. „Chain Gangs and Passed Bucks: Predicting Alliance Patterns in Multipolarity.” *International Organization* 44 (2), 137–168. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/2706792?seq=1#page_scan_tab_contents> (19. 10. 2016)

Independent Balkan News Agency. 2013. „EUROPOL report: Montenegro serves as a money laundering hub“ *balkaneu.com*, 15. 4. 2013 (online). Dostupné z: <<http://www.balkaneu.com/europol-report-montenegro-serves-money-laundering-hub/>> (31. 10. 2016)

„Individual Partnership Action Plans (IPAP)“ *nato.int* (online). Dostupné z: <http://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_49290.htm> (31. 10. 2016)

Jireš, Jan. 2010. „Nová strategická koncepce NATO: mezi tradicí a inovací” *natoaktual.cz*, 29. 11. 2010 (online). Dostupné z: <http://www.natoaktual.cz/nova-strategicka-koncepce-nato-mezi-tradici-a-inovaci-p09-/na_analyzy.aspx?c=A101129_142807_na_analyzy_m02> (14. 10. 2016)

Joseph, Edward P. 2015. „Montenegro's Moment; Why NATO Should Act Fast“ *foreignaffairs.com*, 15. 12. 2015 (online). Dostupné z: <<https://www.foreignaffairs.com/articles/bosnia-herzegovina/2015-12-15/montenegros-moment>> (31. 10. 2016)

Kabud'ová, Markéta. 2015. „Mocenské soupeření pokračuje: Černá Hora přistupuje k NATO“ *onwar.eu*, 19. 12. 2015 (online). Dostupné z: <<http://www.onwar.eu/2015/12/19/mocenske-soupereni-pokracuje-cerna-hora-pristupuje-k-nato/>> (31. 10. 2016)

Karlas, Jan. 2004. „Liberalismus a velké teorie mezinárodních vztahů.” *Mezinárodní vztahy* 39 (2), 5–19. Dostupné z: <<https://mv.iir.cz/article/view/112>> (14. 10. 2016)

Katnić, Milorad, Igor, Lukšić. 2016. „The Making of a State: Transition in Montenegro.” *Cato Journal* 36 (3), 689–709. Dostupné z: <<https://object.cato.org/sites/cato.org/files/serials/files/cato-journal/2016/9/cj-v36n3-12.pdf>> (31. 10. 2016)

Keohane, Robert O. 1984. *After Hegemony: Cooperation and Discord in the World Political Economy*. Princeton, NJ: Princeton University Press.

Keohane, Robert O. 1989. *International Institutions and State Power: Essays in International Relations Theory*. Boulder: Westview Press.

Keohane, Robert O. 1993. „Institutional Theory and the Realist Challenge After the Cold War.” Pp. 269–300 in David A. Baldwin (ed.). *Neorealism and Neoliberalism: The Contemporary Debate*. New York: Columbia University Press.

Keohane, Robert O., Celeste A., Wallander. 1999. „Risks, threat, and security institutions.“ Pp. 21–47 in Helga Haftendorn, Robert O. Keohane, Celeste A. Wallander (eds.). *Imperfect unions: security institutions over time and space*. Oxford: Oxford University Press.

Knežević, Saša. 2015. „Montenegro and NATO-Challenges and Perspectives.” *Security Dialogues* 6 (2), 51–64. Dostupné z: <<http://sd.fzf.ukim.edu.mk/pdf/v13.pdf#page=51>> (31. 10. 2016)

Kříž, Zdeněk. 2006. *Adaptace Severoatlantické aliance na nové mezinárodní bezpečnostní prostředí: aplikace přístupů konceptu kooperativní bezpečnosti*. Brno: Mezinárodní politologický ústav MU.

Lilyanova, Velina. 2016. „Montenegro: Towards full NATO membership.” *europarl.europa.eu*, June 2016 (online; Pdf). Dostupné z: <[http://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document.html?reference=EPRS_ATA\(2016\)583811](http://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document.html?reference=EPRS_ATA(2016)583811)> (31. 10. 2016)

Liska, George. 1962. *Nations in Alliance*. Baltimore: Johns Hopkins Press.

Marović, Jovana. 2016. „Nations in Transit 2016: Montenegro.“ *freedomhouse.org*, 2016 (online; Pdf). Dostupné z: <<https://freedomhouse.org/report/nations-transit/2016/montenegro>> (31. 10. 2016)

Mearsheimer, John J. 2013. „Structural Realism.“ Pp. 77–93 in Tim Dunne, Milja Kurki, Steve Smith (eds.). *International Relations Theorie Discipline and Diversity*. Oxford: Oxford University Press.

Mearsheimer, John. 1994/95. „The False Promise of International Institutions.“ *International Security* 19(3), 5–49. Dostupné z: <http://www.academia.edu/5471043/False_Promise_of_International_Institutions_by_John_Mearsheimer_Summary> (19. 10. 2016)

„Membership Action Plan (MAP)“ *nato.int* (online). Dostupné z: <http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_37356.htm> (31. 10. 2016)

Milosevic, Milena. 2012. „Montenegrin NGO: Judicial Council Needs Improvement“ *balkaninsight.com*, 16. 7. 2012 (online). Dostupné z: <<http://www.balkaninsight.com/en/article/judicial-council-of-montenegro-needs-improvements>> (31. 10. 2016)

Milosevic, Milena. 2013. „Montenegro, Croatia Failing to Resolve Border Row“ *balkaninsight.com*, 4. 9. 2013 (online). Dostupné z: <<http://www.balkaninsight.com/en/article/montenegro-and-croatia-without-common-position-about-the-border>> (31. 10. 2016)

Ministry of Defence. 2008. „National Security Strategy.“ *mod.gov.me*, September 2008 (online; Pdf). Dostupné z: <<http://www.odbrana.gov.me/en/sections/strategic-documents>> (31. 10. 2016)

Ministry of Foreign Affairs and European Integration. 2010. „Montenegro Annual National Programme.“ *mvpei.gov.me*, September 2010 (online; Pdf). Dostupné z: <<http://www.mvpei.gov.me/en/sections/NATO/Documents/>> (31. 10. 2016)

Ministry of Foreign Affairs and European Integration. 2012. „Third Annual National Program of Montenegro.“ *mvpei.gov.me*, October 2012 (online; Pdf). Dostupné z: <<http://www.mvpei.gov.me/en/sections/NATO/Documents/>> (31. 10. 2016)

Ministry of Foreign Affairs and European Integration. 2014. „The Fifth Annual National Programme of Montenegro.“ *mvpei.gov.me*, October 2014 (online; Pdf). Dostupné z: <<http://www.mvpei.gov.me/en/sections/NATO/Documents/>> (31. 10. 2016)

Ministry of Foreign Affairs and European Integration. 2015. „Report on the Implementation of the Fifth Annual National Programme of Montenegro.“ *mvpei.goc.me*, February 2015 (online; Pdf). Dostupné z: <<http://www.odbrana.gov.me/en/library/document?query=Enter%20search%20query%3A&sortDirection=Asc>> (31. 10. 2016)

„Montenegro“ *forbes.com*, (online). Dostupné z: <<http://www.forbes.com/places/montenegro/>> (31. 10. 2016)

Morgenthau, Hans J., Kenneth W., Thompson. 1985. *Politics Among Nations: The Struggle for Power and Peace; 6th Edition*. Peking: Peking University Press.

NATO Public Diplomacy Division. 2006. „NATO Handbook“ *nato.int*, 2006 (online, Pdf). Dostupné z: <<http://www.nato.int/docu/handbook/2006/hb-en-2006.pdf>> (19. 10. 2016)

NATO. 2015. „Building Integrity: Process and Impact Montenegro.“ *nato.int*, 2015 (online; Pdf). Dostupné z: <http://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_topics/20150305_150302-BI_Integrity_Programme_MNE.pdf> (31. 10. 2016)

Odell, J. S. 2001. „Case Study Methods in International Political Economy. International Studies.“ *International Studies Perspectives* 16 (2), 161–176. Dostupné z: <<http://pages.stolaf.edu/lotta/files/2014/04/johnodell-casestudymethods.pdf>> (31. 10. 2016)

Orlandić, Srđan. 2016. „The Euro-Atlantic integration in the whirlpool of geopolitics: the Case of Montenegro.” *Journal on European perspectives of the Western Balkans* 8 (1), 89–113. Dostupné z: <<http://www.cep.si/dokumenti/4%20Orlandic.pdf>> (31. 10. 2016)

„Partnership for Peace Programme (PfP)“ *nato.int*, (online). Dostupné z: <http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_50349.htm> (25. 10. 2016)

Peña, Charles V. 2016. „Does NATO Need Montenegro?“ *nationalinterest.org*, 28. 10. 2016 (online). Dostupné z: <<http://nationalinterest.org/feature/does-nato-need-montenegro-18533>> (31. 10. 2016)

- Povolný, Mojmir. 1995. „Teorie aliancí, NATO a Česká republika.” *Politologický časopis* 2 (2), 81–89. Dostupné z: <<http://www.politologickycasopis.cz/userfiles/file/1995/2/1995-2-2-Povolny-Teorie%20alianci%20NATO%20a%20Ceska%20republika.pdf>> (14. 10. 2016)
- Prekic, Adnan. 2014. „After Croatia, Montenegro faces a border dispute with Kosovo“ *balkaneu.com*, 8. 5. 2014 (online). Dostupné z: <<http://www.balkaneu.com/montenegrin-faces-border-problems-croatias-dispute-kosovo/>> (31. 10. 2016)
- Rapoza, Kenneth. 2015a. „Another Russian 'Friend' Readies For NATO, But Corporate Scandals May Prove Costly“ *forbes.com*, 29. 10. 2015 (online). Dostupné z: <<http://www.forbes.com/sites/panosmourdukoutas/2016/11/28/pakistans-market-leaves-indias-and-chinas-in-the-dust/#68c65ae856cd>> (31. 10. 2016)
- Rapoza, Kenneth. 2015b. „Despite Montenegro's 'Westward Ho', Russian Investment Unlikely To Dissipate” *forbes.com*, 30. 11. 2015 (online). Dostupné z: <<http://www.forbes.com/sites/kenrapoza/2015/11/30/despite-montenegros-westward-ho-russian-investment-unlikely-to-dissipate/#15b1670d1d17>> (31. 10. 2016)
- Rauchhaus, Robert W. 2001. „Marching NATO Eastward: Can International Relations Theory Keep Pace?” Pp. 3–20 in Robert W. Rauchhaus (ed.). *Explaining NATO Enlargement*. London: Frank Cass.
- „Relations with Montenegro“ *nato.int* (online). Dostupné z: <http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_49736.htm> (31. 10. 2016)
- Siebold, Sabine. 2015. „U.S. says NATO enlargement not a threat to Russia“ *reuters.com*, 2. 12. 2015 (online). Dostupné z: <<http://www.reuters.com/article/us-nato-montenegro-kerry-idUSKBN0TL0YZ20151202>> (31. 10. 2016)
- Simon, Jeffrey. 1996. *NATO Enlargement and Central Europe: A Study in civil-military relations*. Washington: National Defence University Press.
- Skalnes, Lars S. 1998. „From the outside in, from the inside out: NATO expansion and international relations theory.” *Security Studies* 7 (4), 44–87. Dostupné z: <<http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/09636419808429358>> (19. 10. 2016)

Smith, Martin A., James, Sperling, Mark, Webber. 2012. *NATO's post-Cold War trajectory: decline or regeneration*. New York: Palgrave Macmillan.

Snyder, Glenn H. 1990. „Alliance Theory: A Neorealist First Cut.“ *Journal of International Affairs* 44 (1), 103–123. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/24357226?seq=3#page_scan_tab_contents> (14. 10. 2016)

Sterling-Folker, Jennifer. 2013. „Neoliberalism.“ Pp. 114–131 in Tim Dunne, Milja Kurki, Steve Smith (eds.). *International Relations Theorie Discipline and Diversity*. Oxford: Oxford University Press.

„Study on NATO Enlargement“ *nato.int*, (online). Dostupné z: <http://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_24733.htm> (25. 10. 2016)

Světnička, Lubomír. 2016. „NATO se po dvou letech sejde s Ruskem na úrovni velvyslanců“ *natoaktual.cz*, 8. 4. 2016 (online). Dostupné z: <http://www.natoaktual.cz/nato-se-sejde-s-ruskem-0ua-/na_zpravy.aspx?c=A160408_173519_na_zpravy_m00> (19. 10. 2016)

„The North Atlantic Treaty Cooperation Council (NACC)“ *nato.int*, (online). Dostupné z: <http://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_69344.htm?selectedLocale=en> (25. 10. 2016)

Thúkydidés. 1977. *Dějiny Peloponéské války*. Praha: Odeon.

Tomovic, Dusica. 2015a. „Montenegro Shrugs off French Veto on NATO Enlargement“ *balkaninsight.com*, 6. 3. 2015 (online). Dostupné z: <<http://www.balkaninsight.com/en/article/montenegro-blunts-french-veto-on-nato-enlargement>> (31. 10. 2016)

Tomovic, Dusica. 2015b. „More Clashes as Police Break-up Podgorica Protest“ *balkaninsight.com*, 17. 10. 2015 (online). Dostupné z: <<http://www.balkaninsight.com/en/article/riot-police-break-up-montenegro-anti-government-protest-10-17-2015-1>> (31. 10. 2016)

Tomovic, Dusica. 2016a. „Montenegro Parliament Set to Oust Speaker“ *balkaninsight.com*, 24. 2. 2016 (online). Dostupné z: <<http://www.balkaninsight.com/en/article/montenegro-s-parliament-to-dismisses-speaker-02-23-2016>> (31. 10. 2016)

Tomovic, Dusica. 2016b. „Putin's Party to Foster Ties With Montenegro“ *balkaninsight.com*, 11. 4. 2016 (online). Dostupné z: <<http://www.balkaninsight.com/en/article/putin-s-party-offers-closer-ties-to-montenegro-04-08-2016>> (31. 10. 2016)

TRT WORLD. 2015. „Bosnia and Montenegro to sign border agreement“ *trtworld.com*, 18. 8. 2015 (online). Dostupné z: <<http://www.trtworld.com/europe/bosnia-and-montenegro-to-sign-border-agreement-6229>> (31. 10. 2016)

Wallender, Celeste A. 2000. „Institutional Assets and Adaptability: NATO after the Cold War.” *International Organization* 54 (4), 705–735. Dostupné z: <<http://www.cfr.org/nato/institutional-assets-adaptability-nato-after-cold-war/p3859>> (19. 10. 2016)

Walt, Stephen M. 1987. *The Origins of Alliances*. Ithaca, Londýn: Cornell University.

Waltz, Kenneth N. 1979. *Theory of International Politics*. Long Grove, IL: Waveland Press.

Waltz, Kenneth. 2000. „NATO Expansion: A Realist's View.” *Contemporary Security Policy* 21 (2), 23–38. Dostupné z: <<http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/13523260008404253?src=recsys>> (19. 10. 2016)

„Washingtonská smlouva“ *natoaktual.cz*, (online). Dostupné z: <http://www.natoaktual.cz/na_zpravy.aspx?y=na_summit/washingtonskasmlouva.htm> (25. 10. 2016)

Zagorcheva, Dessie. 2012. „NATO Enlargement and Security in the Balkans.” *Journal of Regional Security* 7 (1), 7–32. Dostupné z: <<http://www.regionalsecurityjournal.com/index.php/JRS/article/view/2>> (14. 10. 2016)

SEZNAM ZKRATEK

ANP	roční národní program
DPS	Demokratická socialistická strana Černé Hory
DSC	Obranná a bezpečnostní rada
EAPC	Rada pro euroatlantické partnerství
EU	Evropská unie
FDI	přímé zahraniční investice
FRY	Svazová republika Jugoslávie
HDP	hrubý domácí produkt
ID	Intenzivní dialog
IPAP	Individuální akční plán partnerství
IPP	Individuální program partnerství
MAP	Akční plán členství
NACC	Severoatlantická rada pro spolupráci
NATO	Severoatlantická aliance
OBSE	Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě
OSN	Organizace spojených národů
PARP	Proces plánování a hodnocení
PfP	Partnerství pro mír
SNP	Socialistická strana Černé Hory
USA	Spojené státy americké

ABSTRAKT

Tato bakalářská diplomová práce analyzuje vztahy mezi Severoatlantickou aliancí a Černou Horou s využitím současných paradigmat mezinárodních vztahů. Neorealismus a neoliberální institucionalismus představují teoretické ukotvení této práce a napomáhají k obecnému pochopení aliančního chování vůči politice rozšiřování. Práce se snaží zjistit, zda přizvání Černé Hory do struktur NATO bylo způsobeno strategickým významem státu, nebo šlo jen o splnění předvstupních podmínek aliance. Práce dále zkoumá vývoj veřejného mínění na území Černé Hory, od roku 2006 po současnost, ve vztahu ke vstupu do NATO a postoj Ruska k černohorskému přizvání do struktur aliance.

Klíčová slova: aliance, NATO, Černá Hora, neorealismus, neoliberální institucionalismus

ABSTRACT

This bachelor thesis analyses the relations between NATO and Montenegro by using existing paradigms of international relations. Neorealism and neoliberal institutionalism represent a theoretical point of this work and contribute to the general understanding of the Alliance's behaviour towards enlargement policy. This thesis tries to determine if the Montenegrin invitation into NATO structures was due to the strategic importance of the state, or it was just the fulfilment of the NATO pre-accession conditions. It also examines the evolution of public opinion in the territory of Montenegro, from 2006 to the present, in relation to joining NATO, and Russia's stance on Montenegrin invitation to join the Alliance structures.

Key words: Alliance, NATO, Montenegro, Neorealism, Neoliberal Institutionalism